

Nr 225.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 120 och 147) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1945/46 dels till Allmänna läroverken: Avlöningar ett förslagsanslag av 30 440 000 kronor;

dels ock till Psykologisk-pedagogiska institutet ett reservationsanslag av 15 500 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 232, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 2 mars 1945, föreslagit riksdagen att

1. besluta, att samrealskolan i Sollefteå skall från och med budgetåret 1945/46 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt utbyggas till högre allmänt läroverk, omfattande, förutom nu befintlig realskollinje, en 4-årig latin- och en 3-årig reallinje, under förutsättning att nämnda stad åtager sig att ej mindre tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande konstant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal än även bevilja ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket;

2. besluta följande ändringar i gymnasieorganisationen att genomföras successivt från och med budgetåret 1945/46, nämligen dels upprättande av en 4-årig reallinje i stället för en av de befintliga 3-åriga vid vart och ett av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, dels ock upprättande av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skolande för ifrågavarande

organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtaga sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring skall utgå enligt av departementschefen förordade grunder;

4. godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1945/46, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning;

6. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46;

7. bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranledas av den fortsatta ombildningen av kommunala mellanskolor till samrealskolor;

8. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 32 260 000 kronor;

9. till Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 290 000 kronor;

10. till Psykologisk-pedagogiska institutet för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 85 500 kronor.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t vidare under åttonde huvudtiteln (punkterna 128—130 samt 132—134 av förutnämnda statsrådsprotokoll för den 4 januari 1945) föreslagit riksdagen att

dels besluta, att de för budgetåret 1944/45 gällande provisoriska avlöningsbestämmelserna för övningslärare vid de högre kommunala skolorna skola äga tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

dels medgiva, att för budgetåret 1944/45 gällande grunder för provisorisk avlöningsförstärkning och provisoriskt dyrortstillägg åt vissa övningslärare vid nämnda skolor skola äga tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala flickskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 5 200 000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 3 830 000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 2 700 000 kronor;

dels besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1944/45 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skola äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

dels besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1945/46 utgå tillägsunderstöd i enlighet med vad departementschefen förordat;

dels till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 654 100 kronor;

dels besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skall äga tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

dels till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 408 100 kronor,

därav 30 000 kronor skola användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1945/46 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidrager med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag och punkten 137 av 1944 års åttonde huvudtitel;

dels till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 55 800 kronor.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av herrar *P. Svensson* i Stenkyrka och *Hj. R. Nilson* i Spånstad väckt motion (II: 384), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att en allsidig utredning verkställs av frågan huru den pedagogiska utbildningen för blivande läroverkslärare och med dem jämställda lärare skall kunna förbättras;

dels en inom andra kammaren av herrar *E. Osterman* och *B. von Friesen* väckt motion (II: 231), vari hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om undersökning — vid sidan av det arbete, som utföres av 1940 års skolkommission — av möjligheterna att snabbast möjligt nedbringa de stora läroverksklasserna och det stora antalet lektioner per dag i desamma samt att Kungl. Maj:t ville underställa riksdagen de förslag och vidtaga de övriga åtgärder, som av en dylik utredning kunna föranledas;

dels en inom första kammaren av herrar *Oscar Olsson* och *S. G. W. Wahlund* väckt motion (I: 332), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de provisoriska besluten om maximeringen av elevantalet i realskolans högsta klass till 35 elever och avskaffande av rätten till uppdelning av vissa klasser måtte upphävas från läsåret 1945/46, samt att för möjliggörande härav ett belopp av 700 000 kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande;

dels två i huvudsak likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Arrhén* (I: 81) och den andra inom andra kammaren av herrar *I. Sefve* och *F. Kylling* (II: 159), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till 1946 års riksdag angående en utökning av de extra ordinarie adjunktsbefattningarnas antal i ursprungligen avsedd omfattning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson m. fl.* (I: 322) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Håstad m. fl.* (II: 501), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 232 måtte besluta 1:o) att i personalförteckningen för de allmänna läroverken uppföras 320 adjunkter i lönegraden Eo 21 i stället för föreslagna 270, 2:o) att som följd härav anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal förslagsvis upptages till 6 429 000 kronor i stället för 6 399 000 kronor, samt 3:o) att till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1945/46 anvisas ett förslagsanslag av 32 290 000 kronor i stället för 32 260 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Forsslund m. fl.* (I: 30) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Wallentheim m. fl.* (II: 86), i vilka hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa års riksdag angående tjänstgöringstidens omfattning för lärare vid under skolöverstyrelsen stående skolor med hänsyn tagen till det i motionen framförda önskemålet, att en del av lärarnas tjänstgöringstid i skolan skulle kunna disponeras för annan tjänstgöring vid skolan än undervisning eller därmed direkt sammanhängande uppgifter;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *C. P. V. Gränebo m. fl.* (I: 82) och den andra inom andra kammaren av herr *Hj. Gustafson* i Dädesjö *m. fl.* (II: 262), i vilka hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag, så att skattetyngda kommuner kunde erhålla statsbidrag för uppförande av undervisningslokaler till samrealskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Arrhén m. fl.* (I: 156) och den andra inom andra kammaren av herr *F. Kylling m. fl.* (II: 404), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att förutsättningarna och riktlinjerna för social kuratorsverksamhet vid läroverk och därmed jämförliga högre skolor hänskötes till skyndsamt utredning inom 1940 års skolutredning.

Beträffande motiveringarna till de motionsvis gjorda yrkandena hänvisas, i den mån desamma ej framgå av den nedan lämnade redogörelsen, till motionerna.

I. Organisatoriska förändringar.

1. Upprättande av statligt gymnasium i Sollefteå.

Sedan krigsutbrottet år 1939 ha i landsorten fyra nya statliga gymnasier tillkommit, nämligen genom beslut av 1942 års riksdag gymnasierna i Boden och Hässleholm och genom beslut av 1944 års riksdag gymnasierna

i Ludvika och Örnsköldsvik. Emellertid föreligga framställningar om inrättande av statliga gymnasier även på andra platser, nämligen i Arvika, Avesta, Karlshamn, Nässjö, Sollefteå, Söderhamn, Tranås, Ämål och Ängelholm. Med anledning av ett av 1939 års lagtima riksdag därom uttalat önskemål tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 17 juni 1939 statssekreteraren Börje Knös såsom sakkunnig för att utreda frågan angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen. *Den sakkunnige* överlämnade den 30 april 1940 betänkande och förslag i ämnet. Den sakkunnige förklarade sig ha utgått från de förutsättningar, som förelägo vid början av och under hösten 1939, och uttalade, att utredningen byggde på ett på normala förhållanden baserat läge i såväl statsekonomiskt som andra hänseenden.

Ehuru den sakkunnige med hänsyn till befolkningskvoten per gymnasium och klassavdelning å gymnasiestadiet i Västernorrlands län icke fann länet i förevarande hänseende intaga någon särskilt missgynnad ställning i jämförelse med andra län, ansåg han likväl tillkomsten av ytterligare ett högre allmänt läroverk i Västernorrlands län väl motiverad. För att utröna den lämpligaste förläggningssorten för ett ytterligare läroverk anställde den sakkunnige en jämförelse mellan de båda städer, som närmast kunde komma i fråga, nämligen Sollefteå och Örnsköldsvik. Efter ingående överväganden fann den sakkunnige Örnsköldsvik böra, om ock med en viss tvekan, tillerkännas företräde.

Av den sakkunniges utredning och av eljest tillgängliga uppgifter inhämtas följande fakta angående Sollefteå stads storlek, lärjungeområdets omfattning, lärjungeantalet m. m.

Stadens folkmängd, som ännu den 1 januari 1943 utgjorde 3 479 personer, uppgår nu till följd av inkorporering av Sollefteå landskommun till mellan 7 000 och 8 000 personer. Skolans lärjungeområde omfattar Boteå, Sollefteå och Ångermanlands västra domsagas tingslag, Fors och Ragunda socknar samt delar av Håsjö och Hällesjö socknar i Jämtlands län ävensom Dorotea socken i Västerbottens län. Detta område inneslöt den 1 januari 1940 en befolkning av inemot 75 000 personer. Räknar man i likhet med skolöverstyrelsen för ett eventuellt gymnasieområde jämväl med södra och västra delarna av Ångermanlands norra tingslag samt Åsele socken och en del av Vilhelmina socken i Västerbottens län, stiger nyss angivna siffror till inemot 130 000 personer.

Lärjungeantalet i samrealskolan stegrades från 219 höstterminen 1935 till 294 höstterminen 1939 och utgjorde höstterminen 1944 267. Skolan hör till de större fristående realskolorna i landet. Antalet lärjungar från landsbygden utgjorde år 1940 omkring 40 procent av totala lärjungeantalet. Underlaget för ett eventuellt gymnasium kommer i främsta rummet att utgöras av Sollefteå samrealskola, kommunala mellanskolorna i Vilhelmina och Åsele samt högre folkskolorna i Ytterlännäs och Hoting. Delvis kan även räknas med samrealskolorna i Bräcke och i Gudmundrå.

Samrealskolans i Sollefteå lokaler äro icke tillräckliga även för ett gymnasium. Ett nybygge torde därför vara nödvändigt, om samrealskolan skall utbyggas till högre allmänt läroverk. Provisoriska lokaler kunna ordnas under byggnadstiden.

Till Sollefteå äro förlagda ett stort antal offentliga inrättningar, militära etablissement, sjukhus, domsagokanslier m. m. och det kan enligt den sakkunniges uppfattning med fog göras gällande, att det allmänna har att med hänsyn härtill sörja för tillkomsten av en utbildningsanstalt utöver det mått en realskola erbjuder. Avstånden per järnväg till närmaste gymnasier äro betydande, till Örnsköldsvik 120 km, till Härnösand 102 km, till Östersund 215 km och till Umeå 255 km.

Med anledning av att sedermera förnyade framställningar gjorts om upprättande av statliga gymnasier i Arvika, Ludvika, Sollefteå och Örnsköldsvik fann *skolöverstyrelsen* i utlåtande den 30 januari 1943 över nämnda framställningar starka skäl tala för upprättande av statliga gymnasier både i Sollefteå och Örnsköldsvik.

I sin skrivelse 1943: 229 uttalade riksdagen, att riksdagen fann starka skäl tala för upprättandet av nya statliga gymnasier i landsorten, exempelvis i Örnsköldsvik och Ludvika eller på annan ort i Bergslagen samt i Sollefteå. Riksdagen ansåg sig böra understryka önskvärdheten av att i första hand de delar av landet, vilka för närvarande intoge en i gymnasiehänseende mindre gynnad ställning, bleve tillgodosedda med gymnasier. Riksdagen förutsatte, att 1940 års skolutredning ägnade frågan om den nuvarande fördelningen av de statliga gymnasierna mellan olika delar av landet en ingående översyn, i syfte att i sådant avseende ernå en ur olika synpunkter jämn och rättvis uppdelning av desamma. Det borde ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan nämnda översyn vidtagits och därest de statsfinansiella förhållandena sådant medgäve, för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Riksdagen ansåg sig emellertid böra framhålla, att synnerligen starka skäl talade för upprättandet snarast möjligt av ett statligt gymnasium i Örnsköldsvik, vilken fråga torde kunna lösas utan avvaktan på att resultatet av omförmälda översyn föreläge.

Sedermera biföll 1944 års riksdag (skrivelse nr 368) Kungl. Maj:ts förslag om upprättande av statliga gymnasier i Ludvika och Örnsköldsvik.

Sollefteå stad har ånyo hemställt om inrättande av ett statligt gymnasium i staden.

Skolöverstyrelsen har livligt tillstyrkt framställningen under framhållande, att de skäl, som överstyrelsen tidigare ansett tala för ombildning av samrealskolan i Sollefteå till högre allmänt läroverk, alltjämt ägde giltighet. Överstyrelsen ville även framhålla att lärjungeområdet för högre allmänna läroverket i Örnsköldsvik vore helt skilt från lärjungeområdet för ett eventuellt högre allmänt läroverk i Sollefteå, ävensom att genom upprättande av gymnasium i Sollefteå en avlastning från gymnasiet i Härnösand skulle ernås, vilken möjligen skulle kunna medföra indragning av en parallellavdel-

ning av det 3-åriga realgymnasiet därstädes och i varje fall skulle vara välkommen med hänsyn till lokalsvårigheterna vid detta läroverk.

I anslutning till vad sålunda anförts har skolöverstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta, att samrealskolan i Sollefteå skall från och med budgetåret 1945/46 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t på framställning av skolöverstyrelsen bestämmer, under vissa angivna förutsättningar successivt ombildas till högre samläroverk med ett 4-årigt latin- och ett 3-årigt realgymnasium. Kostnaderna för det förordade nya gymnasiet beräknar skolöverstyrelsen till 15 974 kronor första året och till 100 099 kronor vid fullt utbyggd organisation.

Departementschefen har anfört följande.

De statsfinansiella förhållandena äro alltjämt sådana, att de mana till försiktighet vid prövning av förslag om utbyggande av läroverksorganisationen med nya gymnasier. Därtill kommer att riksdagen vid mer än ett tillfälle framhållit, att en ämnsvällning av gymnasieorganisationen i allmänhet i nuvarande läge borde undvikas. 1943 års riksdag uttalade därjämte som sin mening, att en ingående översyn borde inom 1940 års skolutredning ägnas frågan om den nuvarande fördelningen av de statliga gymnasierna mellan olika delar av landet i syfte att ernå en ur olika synpunkter jämn och rättvis fördelning av desamma, innan förslag i ämnet underställdes riksdagen. Emellertid biföll sedermera 1944 års riksdag Kungl. Maj:ts förslag om upprättande av statliga gymnasier såväl i Örnsköldsvik som i Ludvika, enär bärande skäl blivit anförda för upprättande av båda dessa gymnasier utan avvaktan på nämnda översyn.

Vägande skäl ha emellertid anförts, vilka föranleda mig att, trots vad nyss sagts, förorda, att förslag nu förelägges riksdagen angående upprättande av ett statligt gymnasium i Sollefteå. Jag vill därvid först erinra om sakkunnigförslaget, vari framhölls, att goda skäl förefunnos för ett utbyggande av samrealskolan i Sollefteå till ett högre allmänt läroverk, nämligen realskolans storlek, den höga kommunalskatten, det stora och folkrika gymnasieområdet med ett betydande elevunderlag samt statens förpliktelser mot de militära och civila befattningshavarna i staden. Som motskäl angavs främst, att stadens folkmängd vore förhållandevis ringa och att Västernorrlands län icke intoge någon särskilt missgynnad ställning i gymnasiehänseende, varför det blott kunde komma i fråga att tills vidare inrätta ett enda gymnasium i länet, varvid Örnsköldsvik, ehuru med tvekan, borde tillerkännas företräde. Den sakkunnige medtog därför icke Sollefteå bland de orter, som i första hand borde ifrågakomma till erhållande av statliga gymnasier.

De skäl som sålunda anförts mot inrättande av ett statligt gymnasium i Sollefteå ha bemötts av skolöverstyrelsen, som påpekat, att Västernorrlands län i själva verket icke intoge en så fördelaktig ställning i fråga om statliga gymnasier, som den sakkunnige velat göra gällande. Man kunde icke bedöma denna fråga enbart med utgångspunkt från de resultat, uträknandet av vissa jämförelsekvoter gäve, utan man måste också taga hänsyn till de stora avstånden till närliggande gymnasier och inom länet överhuvud taget.

Såsom överstyrelsen framhållit ha de omständigheter, som anförts till förmån för upprättande av ett gymnasium i Sollefteå, icke minskat i betydelse genom Örnsköldsviks-gymnasiets tillkomst. Det senare gymnasiets

lärjungeområde inkräktar icke på lärjungeområdet för ett eventuellt gymnasium i Sollefteå. Härtill kommer, att stadens folkmängd på senare tid väsentligt ökats. Lärjungeområdet är stort och folkrikt, och samrealskolan hör till de större i landet. Elevunderlaget för ett gymnasium är så stort, att man synes kunna räkna med en tillströmning av minst 30 elever till första ringen av ett 3-årigt gymnasium eller omkring 40 till första ringen av ett 4-årigt gymnasium.

I likhet med skolöverstyrelsen anser jag, att även andra synpunkter än blott hänsynen till folkmängden i vederbörande län böra anläggas på frågan om inrättande av nya gymnasier. Därvid ligger det beträffande Norrlands-länen nära till hands att beakta avståndet till närmaste gymnasiestäder och inom länet överhuvudtaget. Härigenom skapas möjligheter att jämväl på detta område i ökad utsträckning tillgodose norrländska intressen och behov. I detta sammanhang förtjänar vidare nämnas, att i hela mellersta och nedre Norrlands inland blott finnes ett enda gymnasium, nämligen i Östersund. Den starkt växande bebyggelsen i dessa delar av vårt land torde med full rätt kunna tagas till intäkt för anspråk på inrättande av ytterligare en högre läroanstalt därstädes.

Av det föregående torde framgå, att så vägande skäl tala för inrättande av ett gymnasium i Sollefteå, att ett dylikt med det snaraste bör komma till stånd. Med hänsyn till de föreliggande omständigheterna torde ett upprättande av ett gymnasium i Sollefteå icke föregripa skolutredningens översyn av gymnasieorganisationen.

Gymnasiet bör i enlighet med skolöverstyrelsens förslag omfatta en 4-årig latinlinje och en 3-årig reallinje. Då enligt vad jag under hand inhämtat lokalfrågan icke torde lägga hinder i vägen därför, bör gymnasiet upprättas successivt från och med nästa budgetår. Statens kostnader för gymnasiet ha av skolöverstyrelsen beräknats till omkring 15 000 kronor under det första budgetåret och cirka 100 000 kronor vid fullt utbyggd organisation. Dessa beräkningar giva mig icke anledning till erinran. Till kostnadsfrågan återkommer jag i det följande. För upprättande av gymnasiet böra uppställas sedvanliga villkor beträffande tillhandahållande av lokaler m. m., varjämte i enlighet med skolöverstyrelsens förslag bör fordras, att Sollefteå stad beviljar ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till bestridande av kostnader för komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket.

Utskottet.

Då enligt utskottets mening bärande skäl blivit anförda för upprättande av ett statligt gymnasium i Sollefteå, tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk.

Skolöverstyrelsen har hemställt,

dels att en av de befintliga två linjerna av det 3-åriga realgymnasiet vid ett vart av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro

måtte successivt från och med läsåret 1945/46 utbytas mot en 4-årig realgymnasielinje, varvid ombildningen föreslås bära tillgå sålunda, att en avdelning av R I⁴ upprättas läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R II⁴—R IV⁴ och att en avdelning av realskolans avslutningsklass om möjligt indrages läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R I³—R III³;

dels att en av de befintliga två linjerna av det 4-åriga realgymnasiet vid katedralskolan i Lund måtte successivt från och med läsåret 1945/46 utbytas mot en 3-årig realgymnasielinje, varvid föreslås, att en avdelning av R I³ upprättas läsåret 1946/47 och följande år successivt en avdelning av R II³ och R III³ och att en avdelning av R I⁴ indrages läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R II⁴—R IV⁴;

dels ock att den av de båda befintliga linjerna av det 4-åriga realgymnasiet vid högre allmänna läroverket i Motala, som för närvarande icke är fullständig, måtte successivt från och med läsåret 1945/46 utbytas mot en 3-årig realgymnasielinje, vilket skulle ske sålunda, att en avdelning av R I³ upprättas läsåret 1945/46 och följande år successivt en avdelning av R II³ och R III³ och att en avdelning av R II⁴ indrages läsåret 1945/46 och följande år en avdelning av R III⁴ och R IV⁴ i den mån mer än en sådan finnes.

Som förutsättning för de föreslagna ombildningarna bör enligt överstyrelsen gälla, att vederbörande kommuner åtaga sig att tillhandahålla för respektive nyinrättade gymnasielinjer erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning och för läroverket i dess helhet bostäder åt erforderliga vaktmästarpersonal.

Överstyrelsen har framhållit, att överstyrelsen i anledning av under senare år inkomna framställningar från vissa högre allmänna läroverk om utbyte av gymnasielinjer varit av den uppfattningen, att de ifrågasatta organisationsändringarna icke borde vidtagas isolerat vid enstaka läroverk utan i samband med den allmänna översyn av gymnasiets organisation, som inginge i 1940 års skolutrednings uppgifter. Då emellertid skolutredningens förslag beträffande gymnasiet ännu icke framlagts och ej heller syntes vara att emotse under den närmaste tiden, hade överstyrelsen nu ansett sig bära upptaga frågan i ett större sammanhang och föreslå vissa ändringar i den gällande gymnasieorganisationen. Det syntes överstyrelsen, som om de ifrågasatta mindre genomgripande förändringarna icke på något sätt kunde anses föregripa de förslag till gymnasiets blivande organisation, som skolutredningen kunde komma att framlägga.

Beträffande de föreslagna åtgärderna har skolöverstyrelsen anfört i huvudsak följande.

Borås, Falun, Gävle, Halmstad, gossläroverket i Hälsingborg, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås,

Växjö och *karolinska läroverket i Örebro*. Organisationen med två linjer av det 3-åriga realgymnasiet vid dessa läroverk har förefunnits under flera år och synes vara stabil. Klassavdelningarna i första ringen äro i allmänhet väl fyllda. Innevarande läsår understiger sammanlagda antalet lärjungar i båda avdelningarna i intet fall 42. De lärjungar i nämnda ring, som från läroverkets egen realskola övergått till gymnasiet, äro tillräckligt många för att väl besätta en av avdelningarna. I flertalet fall utgöra de mer än halva det sammanlagda antalet i de båda avdelningarna. Det synes vara sannolikt, att dessa lärjungar — i varje fall det övervägande flertalet av dem — skulle ha övergått till 4-årigt realgymnasium, därest sådant funnits vid läroverket. En dylik anordning skulle för dessa lärjungar erbjuda avsevärda fördelar därigenom, att de ett år tidigare än nu är möjligt skulle kunna inrikta sig på gymnasiestudiernas mål, studentexamen. Allmänt anses det 4-åriga gymnasiet vara ur pedagogisk synpunkt överlägset det 3-åriga.

Skulle den ena linjen av 3-årigt realgymnasium vid dessa läroverk utbytas mot en linje av 4-årigt realgymnasium synes samtidigt en avdelning av realskolans avslutningsklass kunna indragas. Antalet klassavdelningar påverkas alltså icke av organisationsändringen. På grund av olikhet i timantal i de olika klasser och ringar, som beröras av omorganisationen, skulle uppstå en minskning första året av 3 veckotimmars och vid fullt genomförd organisation 7,5 veckotimmars undervisning i läroämnen. I övningsämnena torde ingen ändring uppstå. Om nyssnämnda undervisningstimmar beräknas uppehållas av timlärare, som genomgått eller äger behörighet att genomgå provårskurs, skulle vid vart och ett av de nämnda läroverken uppstå en kostnadsminskning av första året 726 å 801 kronor och vid fullt genomförd organisation 1 815 å 2 002 kronor och 50 öre för år. Sammanlagt skulle vid ifrågavarande läroverk omorganisationen medföra en kostnadsminskning av första året 10 941 kronor och vid fullt genomförd organisation 25 537 kronor och 50 öre för år.

Katedralskolan i Lund är ett provårsläroverk. Från provårsutbildningens synpunkt vore det av betydelse, om 3-årig reallinje funnes. De mera allsidiga pedagogiska utbildningsmöjligheter, som förekomsten av såväl 4-årigt som 3-årigt realgymnasium skulle medföra, vore nämligen av värde för provårsarbetet. Då det 3-åriga realgymnasiet är vanligare vid läroverken än det 4-åriga, synes det vara angeläget ur lärarutbildningens synpunkt, att lärarkandidaterna under provåret vinna erfarenhet från denna skolform, som de i sin fortsatta verksamhet med viss sannolikhet komma att få beröring med. Överstyrelsen vill erinra om att från och med innevarande läsår en 3-årig realgymnasielinje i stället för en av de 4-åriga inrättats vid högre allmänna läroverket i Umeå. För densammars inrättande åberopades bland annat samma skäl som ovan anförts. En organisationsändring av liknande slag, ehuru i motsatt riktning, har vidtagits vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö från och med innevarande läsår, föranledd av att provårskurs förlagts till läroverket. En av de 3-åriga realgymnasielinjerna där har ombildats till 4-årig.

Härtill kommer, att katedralskolan i Lund mottager ett stort antal lärjungar från andra orter. Många målsmän, som sakna möjlighet till gymnasiestudier för sina barn på hemorten, sända gärna sina barn till en känd skolstad, som kan erbjuda andra fördelar för studerande ungdom. Med hänsyn till denna kategori lärjungar vore en 3-årig realgymnasielinje av värde, då lärjungarna därigenom ofta kunna kvarstanna ett år längre på hemorten.

Den 3-åriga realgymnasielinjen bör inrättas samtidigt med att den ena av de 4-åriga realgymnasielinjerna indrages. Möjligen kan detta ske utan annan ändring i klassavdelningarnas antal än att 4 klassavdelningar av det 4-åriga realgymnasiet utbytas mot 3 klassavdelningar av det 3-åriga realgymnasiet, vilket skulle medföra en kostnadsminskning vid fullt genomförd organisation av omkring 6 500 kronor för år. Emellertid kan det tänkas inträffa, att en ytterligare avdelning av realskolans avslutningsklass behöver inrättas, varför överstyrelsen försiktigtvis räknar härmed. På grund av olikhet i timantal i de av organisationsändringen berörda klasserna och ringarna skulle uppstå en ökning av första året 3 veckotimmars och vid fullt genomförd organisation 7,5 veckotimmars undervisning. I övningsämnen torde ingen ändring i timantal uppstå.

Med samma beräkningsgrund, som ovan använts, skulle uppstå en kostnadsökning av första året 750 kronor och vid fullt genomförd organisation 1 875 kronor för år.

Motala. Vid detta läroverk motiveras en linje av 3-årigt realgymnasium med att lärjungar från kringliggande samrealskolor, Mjölby och Skänninge, Askersund och Vadstena, skulle undgå ett års resor (gäller de båda förstnämnda skolorna) eller ett års inackordering på främmande ort (gäller de båda sistnämnda skolorna). Det 4-åriga realgymnasiets andra och tredje ringar äro dubblade och kommande läsår väntas även högsta ringen bli delad. Denna för närvarande ofullständiga linje av 4-årigt realgymnasium skulle då ersättas med en linje av 3-årigt realgymnasium. Överstyrelsen finner starka skäl tala för denna organisationsförändring. Första året uppstår ingen ändring i det erforderliga timantalet i berörda ringar. Vid fullt genomförd organisation uppstår en ökning av 4,5 veckotimmars undervisning. Efter samma beräkningsgrunder, som ovan använts, skulle alltså ingen kostnadsändring uppstå första året och en kostnadsökning av 1 165 kronor 50 öre vid fullt genomförd organisation.

Sammanlagt skulle alltså de ifrågasatta organisationsändringarna medföra en kostnadsminskning av under första budgetåret (10 941 — 750 =) 10 191 kronor och vid fullt genomförd organisation (25 537: 50 — 1 875 — — 1 165: 50 =) 22 497 kronor för år.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

De av skolöverstyrelsen föreslagna organisationsändringarna vid vissa gymnasier synas mig väl motiverade och ägnade att för berörda läroverk medföra rätt avsevärda pedagogiska fördelar. Det torde få anses vara ett allmänt intresse, att ökade möjligheter beredas ungdomen att vid övergång till gymnasiet välja mellan olika linjer. Ett genomförande av förslaget synes icke komma att föregripa 1940 års skolutrednings blivande förslag rörande läroverksorganisationen. Som utredningen själv i under hand inhämtat yttrande framhållit, torde nämligen ett genomförande av en eventuellt ny organisation kräva lång tid, och det vore förvisso icke tillfredsställande, om man av hänsyn till det pågående utredningsarbetet skulle anse sig förhindrad att vidtaga de förbättringar inom den nuvarande organisationens ram, som utan genomgripande åtgärder kunna genomföras. Jag tillstyrker sålunda, att följande organisationsändringar successivt och på sätt överstyrelsen närmare föreslagit genomföras från och med budget-

året 1945/46, nämligen *dels* att en 4-årig realgymnasielinje i stället för en av de 3-åriga upprättas vid vart och ett av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, *dels ock* att en 3-årig realgymnasielinje i stället för en av de 4-åriga upprättas vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala. De sålunda föreslagna åtgärderna komma i sin helhet icke att medföra någon kostnadsökning utan tvärtom, på grund av olikhet i timantal i de olika klasser och ringar, som beröras av omorganisationen, en kostnadsminskning, som av överstyrelsen beräknats till i runt tal 10 000 kronor första budgetåret och till omkring 22 500 kronor vid fullt genomförd organisation. Jag återkommer i det följande till kostnadsfrågan. För omorganisationens genomförande böra i huvudsak uppställas de av skolöverstyrelsen angivna villkoren rörande tillhandahållande av lokaler m. m.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot det av departementschefen framlagda förslaget, att en 3-årig realgymnasielinje i stället för en av de 4-åriga upprättas vid katedralskolan i Lund och vid högre allmänna läroverket i Motala.

Vad åter beträffar de av departementschefen i övrigt förordade organisationsändringarna kan utskottet för sin del icke finna annat, än att det föreslagna utbytet av 3-åriga realgymnasielinjer mot 4-åriga vid icke mindre än fjorton läroverk måste innebära ett föregripande av skolutredningens inom en nära framtid väntade förslag till gymnasiets organisation. Med hänsyn härtill ställer utskottet sig avvisande till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Med anledning av detta ställningstagande från utskottets sida bör anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal vid de allmänna läroverken ökas med ett belopp av i runt tal 11 000 kronor.

II. Ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring.

Beträffande r å d a n d e f ö r h å l l a n d e n i fråga om provårstjänstgöringen inhämtas av propositionen nr 232 följande.

Jämlikt läroverksstadgan gäller som förutsättning för anställning som extra ordinarie eller ordinarie ämneslärare vid allmänt läroverk, att vederbörande förutom föreskrivna akademiska examina genomgått s. k. provårskurs. Närmare bestämmelser härom lämnas i provårsstadgan den 19 maj 1917. Enligt denna skall provåret i princip omfatta två på varandra följande terminer vid en och samma läroanstalt; dock må skolöverstyrelsen under vissa förutsättningar medgiva avkortning av provåret till en termin. Provårstjänstgöringen omfattar dels åhörande av undervisning, dels medde-

lande av undervisning och dels deltagande i vissa kurser och föreläsningar m. m.

Berättigad att genomgå provår är den som avlagt för behörighet till ämneslärartjänst vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium föreskrivna kunskapsprov. Ansökan göres hos skolöverstyrelsen, som efter prövning av de inkomna ansökningarna och i mån av tillgång på platser hänvisar de sökande till de olika provårsläroverken. Enär efterfrågan på platser länge varit större än tillgången, har följden för flertalet lärarkandidater blivit en längre eller kortare väntetid. Under denna kunna de räkna med att erhålla längre eller kortare förordnanden som tim- eller extralärare. Ehuru väntetiden på grund av den under senare år utökade provårskapaciteten väsentligt förkortats, utgjorde dock längden av den lärartjänstgöring, som de vid början av höstterminen 1944 hänvisade lärarkandidaterna redan fullgjort, i medeltal omkring 8 terminer. Medelåldern för de under de senaste 5 terminerna hänvisade provårskandidaterna uppgick till 34½ år.

För provårstjänstgöringen i och för sig utgår ingen som helst ersättning; dock kan provårskandidaten stundom påräkna kortare förordnanden som timlärare vid provårsläroverket eller lärarförordnanden vid andra läroanstalter. De inkomster, som härigenom kunna förvärfvas, äro emellertid relativt blygsamma. Av under läsåret 1943/44 tjänstgörande sammanlagt 207 provårskandidater voro 73 helt utan tillfälliga förordnanden vid de allmänna läroverken; inkomsterna av dylik timlärartjänstgöring för de övriga uppgingo i medeltal till 587 kronor per kandidat.

Frågan om beredande av ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring har icke på senare tid varit föremål för statsmakternas prövning. Spörsmålet har emellertid i olika sammanhang varit under diskussion, varvid huvudsakligen två olika former för ersättning ifrågasatts, nämligen vanligt timlärararvode för förordnande som timlärare under provåret och särskilt arvode (»gratifikation» eller »stipendium»).

Sedan Kungl. Maj:t i anledning av en våren 1944 av samtliga då provårstjänstgörande lärarkandidater gjord framställning om att ett provisoriskt arvode av 500 kronor måtte tillerkännas envar av dem anbefallt skolöverstyrelsen att i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1945/46 inkomma med utredning och förslag i fråga om ersättning till lärarkandidater under provårstjänstgöring, har överstyrelsen nu inkommit med utredning och förslag i ämnet.

Beträffande den först uppkommande frågan, nämligen om ersättning överhuvud taget bör utgå till lärarkandidat under provårstjänstgöring eller ej, har *departementschefen* anfört i huvudsak följande.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen för provårsinstitutionens nuvarande anordning framgår, att hänvisning till provår för det övervägande

flertalet lärarkandidater kan påräknas tidigast i genomsnitt fyra år efter de akademiska studiernas avslutande. Detta för i sin tur med sig, att lärarkandidaterna vid provårets början ofta nått en relativt hög ålder. Det torde vara i dessa omständigheter, man framförallt har att söka anledningen till de otillfredsställande förhållandena. En förbättring av lärarkandidaternas ställning synes därför icke enbart böra innefatta åtgärder i syfte att bereda lärarkandidaterna ekonomisk ersättning utan torde till viss del kunna åvägbringas genom att så långt möjligt undanröja grunden till antydda missförhållanden. Detta senare torde framförallt böra ske genom ökning av provårskapaciteten, bland annat genom inrättande provisoriskt av nya provårsläroverk. Åtgärder i sådant syfte äro även och framför allt motiverade ur pedagogiska synpunkter. Provårsutbildningen bör nämligen icke komma så sent, att de blivande lärarnas mottaglighet för pedagogiska impulser hunnit avtrubbas; särskilt för dem, som icke lämpa sig för lärarkallet, är det därjämte av vikt, att provåret infaller, innan det ännu är förenat med nära nog oöverstigliga svårigheter att övergå till annan bana, vartill deras teoretiska utbildning kan meritera. Jag förutsätter, att skolöverstyrelsen tager denna fråga under övervägande och i samband med sina anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 framlägger förslag i ämnet, varefter frågan torde kunna underställas nästa års riksdag. En önskvärd avkortning av tiden mellan studiernas avslutande och provårstjänstgöringens början skulle säkerligen därigenom vinnas.

Jag är emellertid på det klara med att den antydda åtgärden icke ensam skall vara i stånd att lösa frågan om en förbättring av lärarkandidaternas ställning och är därför beredd att redan nu till övervägande upptaga frågan om viss ekonomisk ersättning åt lärarkandidaterna under provåret.

Liksom det måste anses vara ett statens intresse, att den under en lång tid pågående lärarutbildningen fullföljes genom provårstjänstgöringen, synes det även böra vara ett allmänt intresse, att sådana ekonomiska betingelser skapas härför, att i övrigt lämpade och skickade kandidater icke på grund av ekonomiskt trångmål se sig nödsakade att på obestämd tid uppskjuta eller helt avstå från provårsmeriteringen. För många blir provåret icke blott en psykiskt pressande utan även en ekonomiskt bekymmersam tid. Det kan icke gärna vara till fördel för arbetsresultatet, om lärarkandidaten under den i och för sig krävande provårstjänstgöringen skall nödgas kämpa med ekonomiska svårigheter för sig och sina närmaste.

För min del har jag svårt att finna, att den särställning, som lärarkandidaterna i utbildningshänseende intaga i förhållande till andra statstjänstemän, sakligt kan motiveras. Denna särställning har också genom utvecklingen på andra områden under de senaste åren än mer markerats. Jag vill härvid erinra om att den s. k. tingstjänstgöringen för unga jurister, vilken såsom ett absolut villkor för erhållande av åtskilliga anställningar i statens tjänst måste betraktas som ett led i juristutbildningen, är förenad med löneförmåner, vilka på senare tid ökats rätt avsevärt. Vidare kan erinras om att utbildningskurserna vid postverket, telegrafverket, tullverket och statens järnvägar i regel äro förknippade med visst arvode för deltagarna. Samma är förhållandet med landsfiskalsaspiranter, som deltaga i de s. k. distriktsåklagarkurserna i Stockholm.

Beträffande frågan om formen för ersättning åt provårskandidater inhämtas av propositionen i huvudsak följande.

Skolöverstyrelsen har diskuterat tre olika alternativ, nämligen beredande av timlärartjänstgöring åt provårskandidaterna med sedvanligt timlärararvode, oavkortad lön till sådan lärarkandidat, som vid provårets början innehaft anställning som extra lärare, samt särskilt arvode.

Överstyrelsen har icke ansett sig kunna förorda, att ersättningsfrågan löses genom att lärarkandidaterna i större utsträckning beredas timlärartjänstgöring. Med den organisation provåret för närvarande hade vore enligt överstyrelsens uppfattning stora svårigheter förknippade med en sådan lösning. Överstyrelsen ville emellertid icke ifrågasätta någon ändring i provårsorganisationen i avvaktan på beslut i anledning av de förslag till ordnande av den praktiska lärarutbildningen efter delvis andra riktlinjer, som framlagts av 1936 års lärarutbildningssakkunniga och av överstyrelsen i yttrande den 18 december 1939.

Skolöverstyrelsen har icke heller ansett sig kunna framlägga något förslag om oavkortad lön under provåret.

Däremot har överstyrelsen ansett sig kunna förorda att genom ett särskilt arvode förbättra lärarkandidaternas ekonomiska ställning under provåret. Överstyrelsen har därvid funnit det angeläget att finna en sådan beräkningsgrund vid bestämmandet av arvodets storlek, att beloppet icke framstode såsom nyckfullt valt. Helst borde även beloppet vara lönetekniskt motiverat. Överstyrelsen har härom anfört följande.

En lämplig medelväg synes kunna ta sin utgångspunkt i civila icke-ordinariereglementets bestämmelse om tjänstledighet med B-avdrag under studier. Enligt sagda reglemente 15 § skall »vid tjänstledighet för enskild angelägenhet extra ordinarie tjänsteman vidkännas B-avdrag för tid, varunder han idkar studier eller bedriver arbete, som prövas vara av betydelse för verket eller för tjänstemannens kompetens för viss uppgift eller befattning inom verket, dock sammanlagt högst 120 dagar av den tid, varunder han innehar extra ordinarie anställning». Enligt överstyrelsens mening kan icke anses oskäligt, att lärarkandidaterna — oberoende av deras tidigare tjänstgöring — på så sätt jämföras med extra ordinarie tjänstemän i allmänhet, att provårskursen betraktas såsom studier eller arbete »av betydelse för verket eller för tjänstemannens kompetens för viss uppgift eller befattning inom verket» och att arvode under denna kurs utmätas i anslutning till nyss citerade bestämmelse.

Extra ämneslärare vid det statliga undervisningsväsendet äro placerade i lönegrad Ex 20 och ha alltså 17 löneklassen som begynnelseklass. Då lärarkandidaternas ekonomi under provåret starkare påverkas av andra faktorer än levnadskostnaderna speciellt i den dyrortsgrupp, till vilken provårsanstalten är hänförd, finner överstyrelsen icke tillräckliga skäl föreligga för en dyrortsgruppering beträffande provårsarvodet. Vidare synes det överstyrelsen skäligt, att arvodet beräknas efter högsta dyrortsgrupp med hänsyn till att endast ett mindre antal lärarkandidater ha tillfälle att genomgå provår å hemorten.

Vid beräkning av arvode åt lärarkandidat torde vidare böra bortses från pensionsavdrag, då det ju icke gärna kan ifrågasättas, att provårstjänstgöringen eller del därav skall få tillgodoräknas i pensionshänseende.

I 17 löneklassen å I-ort under 120 dagar — för enkelhetens skull räknat

som fyra månader — utgör lönen kronor 2 004. B-avdraget i samma löneklass under samma tid belöper sig till kronor 624. Med nuvarande rörligt tillägg och kristillägg skulle därför avlöningsförmånerna under 120 dagar uppgå till kronor $(1\ 380 + 0,31 \times 1\ 380 =)$ 1 807 kronor och 80 öre.

Med utgångspunkt från dessa beräkningar har skolöverstyrelsen föreslagit, att ett arvode av 1 800 kronor måtte utgå till lärarkandidat under provår. För lärarkandidat, som genomgår provåret under en termin, skulle halvt arvode eller 900 kronor utgå. Arvodet borde lämpligen utbetalas med 900 kronor vid slutet av varje termin. Om lärarkandidat visat försummelse i arbetet, borde provårsföreståndaren kunna hos överstyrelsen föreslå, att arvode ej skulle utbetalas. Som villkor för erhållande av arvode skulle vidare gälla, att lärarkandidat ej under större delen av terminen uppburit docent- eller forskarstipendium eller motsvarande arvode för akademisk undervisning.

Vid bifall till överstyrelsens förslag skulle anslagsbehovet för nästa budgetår enligt överstyrelsens beräkningar uppgå till 261 000 kronor. Överstyrelsen har härvid ansett sig böra räkna med 145 provårstjänstgörande lärarkandidater varje termin.

Skolöverstyrelsens ifrågavarande förslag har i princip tillstyrkts av *allmänna lönenämnden* och *läroverksläraarnas riksförbund*. Sistnämnda sammanslutning har därvid ansett det önskligt, att eventuell ersättning även kunde utgå till de lärarkandidater, som under innevarande vårtermin undergå provårutbildning. *Statskontoret* har med hänsyn till det statsfinansiella läget icke ansett sig kunna tillstyrka ett högre arvode än 250 kronor per termin. Som villkor för erhållande av sådant arvode syntes även böra uppställas, att vederbörande lärarkandidat ej haft timpläringstjänstgöring om i medeltal minst 5 veckotimmar under terminen eller annan tjänstgöring med motsvarande avlöningsförmån vid de allmänna läroverken eller annan under överstyrelsens inseeende stående läroanstalt.

Departementschefen har i detta sammanhang redogjort dels för en framställning från Sveriges yngre läroverkslärares förening, vari framhålles, att ersättningen till provårskandidat under inga förhållanden borde fastställas till lägre belopp än som utgår som grundlön enligt löneklassen Ex 12 jämte därå belöpande rörligt tillägg och kristillägg, dels ock för flera särskilda framställningar, vari nyssnämnda krav understrukits, ävensom en viss retroaktiv tillämpning av eventuellt nya bestämmelser på detta område begärts.

För egen del har *departementschefen* anfört följande.

Vissa svårigheter uppstå, då det gäller att avgöra, vilken form en sådan ersättning lämpligen bör givas. Olika synpunkter få här vägas mot varandra. Jag vill här endast nämna hänsynen till det statsfinansiella läget, lärarkandidaternas genomsnittliga ålder, skuldbelastning och försörjningsplikter samt statens intresse av att få lärarbefattningarna besatta med i kvalitativt avseende bästa möjliga krafter. Hänsynen till dessa och andra omständigheter blir avgörande för frågan, om ersättningens syfte huvudsakligast bör vara att

utgöra en uppmuntran för vederbörande lärarkandidat eller om den skall givas en sådan storlek, att den kan utgöra ett verkligt ekonomiskt stöd för denne.

Skolöverstyrelsen har prövat olika vägar för frågans lösning. Av dessa synes mig systemet med timlärarförordnande i förening med arvode ha de starkaste skälen för sig. Med hänsyn till de avsevärda praktiska och organisatoriska svårigheter, som enligt vad överstyrelsen påvisat skulle vara förbundna därmed, är jag emellertid icke beredd att för närvarande förorda en lösning av frågan efter den linjen. Överstyrelsen har vidare, liksom även allmänna lönenämnden, framfört tanken att tillerkänna de lärarkandidater, som vid provårets början innehaft anställning som extra lärare, oavkortad lön under provåret. Då emellertid denna förmån med hänsyn till att långt ifrån alla provårskandidater omedelbart före provåret innehaft sådant förordnande vid statlig undervisningsanstalt komme att falla ojämnt och slumpvis, har överstyrelsen — jämväl av statsfinansiella skäl — funnit mer rättvist, att en mindre men för alla lärarkandidater lika förmån utginge. Överstyrelsen har i sådant syfte föreslagit, att ett fixerat arvode av 1 800 kronor skulle utgå till lärarkandidat, som genomgått fullständigt provår. Till lärarkandidat, som genomgått provår under en termin, skulle utgå halvt arvode eller 900 kronor.

Jag är ense med skolöverstyrelsen, att ersättningen bör utgå efter ett system, som möjliggör enhetlig tillämpning i alla förekommande fall. Efter samråd med chefen för finansdepartementet finner jag mig i huvudsak kunna godtaga skolöverstyrelsens förslag med den jämkning, att arvodet avrundas till 2 000 kronor för lärarkandidat, som genomgår fullständigt provår, och till 1 000 kronor för lärarkandidat, som genomgår provår under en termin. Ehuru jag är medveten om att den sålunda föreslagna ersättningen icke kan eliminera de ekonomiska svårigheter, som för närvarande ofta medfölja provårstjänstgöringen, är jag dock böjd att tro, att den för många lärarkandidater skall bli till icke så ringa hjälp. Om jag å ena sidan av skilda anledningar icke anser mig kunna tillmötesgå från olika håll framställda krav på högre ersättning, är jag å andra sidan icke beredd att biträda statskontorets förslag, att arvodet skall utgå endast under förutsättning, att vederbörande lärarkandidat ej haft timlärartjänstgöring av viss omfattning. Jag finner det i stället önskvärt, om lärarkandidaterna genom timlärarförordnanden kunna få ytterligare ekonomisk kompensation. Jag förutsätter därför, att denna redan nu till en viss grad tillämpade anordning för framtiden skall utnyttjas icke blott i samma utsträckning som nu utan i ökad omfattning. Jag utgår därvid ifrån, att skolöverstyrelsen noggrant tillvaratager alla de möjligheter, som härigenom erbjuda sig att ytterligare underlätta lärarkandidaternas ekonomiska ställning. Jag vill även framhålla vikten av att detta sker så rättvist som möjligt.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser i ämnet, som kunna finnas erforderliga. Därvid torde bland annat böra övervägas kompletterande föreskrifter i fråga om docentstipendierna i syfte att på lämpligt sätt i förekommande fall begränsa provårstjänstgörande lärarkandidats rätt att uppbära dylikt stipendium. Arvodet torde böra utbetalas månadsvis i efterskott.

De nya bestämmelserna torde böra gälla från och med budgetåret 1945/46. Av principiella skäl är jag icke beredd att tillstyrka en retroaktiv tillämpning av de föreslagna bestämmelserna.

Det för nästa budgetår erforderliga anslagsbeloppet till arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring vid allmänna läroverk och folkskoleseminarier torde vid bifall till vad jag sålunda föreslagit kunna beräknas till i runt tal 290 000 kronor, varav 270 000 kronor för allmänna läroverken och 20 000 kronor för folkskoleseminarierna. Jag har därvid i enlighet med skolöverstyrelsens förslag räknat med omkring 145 provårstjänstgörande lärarkandidater nästa år. Anslagsmedlen synas böra i riksstaten uppföras som ett särskilt, för läroverken och folkskoleseminarierna gemensamt förslagsanslag under Allmänna läroverken m. m., benämnt Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring.

Till stöd för det i *motionen II: 384* gjorda yrkandet anföres i huvudsak följande.

Det är en obestridd svaghet i vårt undervisningsväsende, att lärarna vid högre läroanstalter, läroverk och realskolor m. fl. icke erhålla tillfredsställande pedagogisk utbildning. Däremot erhålla blivande folkskollärare vid folkskoleseminarierna en relativt grundlig utbildning i konsten att undervisa. På kursplanerna vid dessa utbildningsanstalter ges stort utrymme åt psykologi och pedagogik, och eleverna vid dessa anstalter bibringas dessutom praktisk färdighet i undervisning genom att under överinseende av lärarna undervisa vid seminariernas övningsskolor. De blivande läroverkslärarna ha icke någon möjlighet att innan de avlägga examen erhålla någon praktisk utbildning för sina kommande arbetsuppgifter som pedagoger. Den pedagogiska utbildning, som kommer dem till del, är den teoretiska kurs i psykologi och pedagogik, som är obligatorisk för filosofisk ämbetsexamen. Denna kurs är för kort för att kunna vara till verkligt gagn för de studerande.

Sedan vederbörande avlagt ämbetsexamen, söka de sig ut till läroverken som extralärare. När de börja sin tjänstgöring där, äro de i regel tämligen främmande för undervisningsmetoderna och tvingas att på egen hand söka utforma någon metod.

Sedan en extralärare under några år tjänstgjort vid en eller flera läroanstalter, får han genomgå den s. k. provårskursen vid något av våra provårsläroverk. Under detta år skall han erhålla praktisk utbildning för läraryrket. Denna utbildning blir emellertid mycket otillfredsställande. Provårskursen kommer alldeles för sent. Tillströmningen av kandidater till denna kurs har varit mycket stor under senare tid. Först efter minst fem läsårs tjänstgöring har en lärare haft möjlighet att bli antagen till provårskurs. Möjligen har under de allra sista åren en förbättring inträtt, så att lärare med mindre än 5 års tjänstgöring kunnat bli antagna för genomgång av provårskursen. Någon utbildning i ordets egentliga mening torde det heller inte bli under provårskursen. Lärarna vid provårsläroverket skola övervara de lektioner provårskandidaten ge, ingripa rättande och utöva kritik av undervisningen samt sedan betygssätta deras pedagogiska förmåga. Det torde bli mera kritik än handledning. Med all uppskattning av den betydelse, som påpekandet av fel och brister i undervisningen har, måste det dock sägas, att en verklig undervisning i konsten att undervisa måste vara det väsentliga i en praktisk utbildning av lärare. Kritiken måste sedan komma som ett nödvändigt komplement till handledningen. Värdet av provårskursen sättes också ned därigenom att provårskandidaterna under flera år varit nödsakade att utan ledning av erfarna lärare utexperimentera egna metoder för sin undervisning.

Den bristfälliga pedagogiska utbildningen för med sig, att resultatet av läroverkens undervisning ofta blir sämre än vad det hade kunnat bli, om lärarna praktiskt tränats för sina uppgifter redan från studieåren vid universitetet.

Mot bakgrunden av de här relaterade förhållandena framstår en omläggning och effektivisering av lärarutbildningen för blivande läroverkslärare som ofrånkomlig. Det är inte vår avsikt att här söka dra upp några bestämda riktlinjer för hur den praktiska utbildningen av ifrågavarande lärarkategorier skall ordnas, det bör bli föremål för en grundlig utredning. Men så mycket kan sägas, att denna utbildning bör ske, innan den blivande läraren erhåller kompetens för utövande av lärarens yrke. Den bör således meddelas jämsides med studierna för ämbetsexamen. En lösning av denna fråga måste givetvis också taga hänsyn till universitetslärarnas kompetens för uppgiften att praktiskt utbilda läroverkslärare. Universitetslärarna måste i första hand vara forskare, deras pedagogiska uppgifter måste komma i andra hand. Därför måste det undersökas, huruvida särskilda speciallärare böra anställas för att sköta lärarkandidaternas praktiska utbildning. Att förflytta läroverksutbildningen från universitetet och högskolorna till särskilda seminarier är en linje, som vi bestämt avvisa. Detta skulle innebära en kulturell nedrustning med betänkliga följder för vårt kulturliv.

Frågan om en omläggning av lärarutbildningen har redan varit föremål för utredning. 1936 års lärarutbildningssakkunniga avlämnade 1938 ett betänkande med förslag till genomgripande omläggning av utbildningen för ämneslärare för de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter. Den största förtjänsten hos detta betänkande ligger däri, att de sakkunniga velat åstadkomma ett lämpligt urval bland dem, som önskade ägna sig åt lärarbanan för att på så sätt förebygga, att personer, som icke ägde förutsättningar för lärarbanan, sökte sig in på densamma. Detta är förvisso en angelägen uppgift, men de sakkunniga valde för att uppnå detta mål en väg, som icke kan rekommenderas. De föreslogo nämligen omfattande spärr- och gallringsanordningar vid intagning till den akademiska lärarutbildningen. Det måste anses vara mycket olämpligt att söka hindra personer att ägna sig åt akademiska studier, om de så vilja. En student kan äga en utpräglad vetenskaplig begåvning men vara olämplig för det pedagogiska facket. Eller han kan äga fallenhet för andra uppgifter i samhällslivets tjänst för vilkas fullgörande akademisk utbildning är värdefull. Därför måste i fråga om rekryteringen av läroverkslärarbanan urvalet ske under studierna vid universitetet. Skolöverstyrelsen har senare framlagt ett förslag till praktisk utbildning av läroverkslärarna, men någon definitiv nyordning av denna utbildning har icke kommit till stånd.

En ny grundlig och allsidig utredning av frågan är fördenskull enligt vår mening påkallad. Den nu arbetande stora skolutredningen torde förmodligen icke komma att taga upp denna fråga till behandling, emedan redan ett par förslag föreligga och det icke ingår i direktiven för denna utredning att syssla med ärendet. Då redan mycket utredningsmaterial föreligger, torde denna nya utredning icke behöva bli särskilt kostsam eller tidsödande. Ingenting hindrar för övrigt att skolutredningen får i uppdrag att verkställa densamma.

På av departementschefen anförda skäl tillstyrker utskottet, att ersättning beredes lärarkandidater under provtjänstgöring. Utskottet ansluter sig jämväl till det av departementschefen förordade förslaget, att arvodet bestämmas till

Utskottet.

2 000 kronor för lärarkandidat, som genomgår fullständigt provår, och till 1 000 kronor för lärarkandidat, som genomgår provår under en termin. I likhet med departementschefen anser utskottet det önskvärt, att lärarkandidaterna genom timplärförordnanden härutöver erhålla ytterligare ekonomisk kompensation, och förutsätter, att denna redan nu i viss omfattning tillämpade anordning för framtiden utnyttjas i ökad utsträckning.

Vidkommande det i motionen II: 384 framställda yrkandet får utskottet erinra därom, att 1940 års skolutredning i skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 mars 1945 framhållit önskvärdheten av att frågan om lärarutbildningen ofördörligen gjordes till föremål för en allsidig utredning ävensom hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, som kunde befinnas erforderliga för vinnande av detta syfte. Genom initiativ från skolutredningens sida har såhunda den i motionen avhandlade frågan redan förelagts Kungl. Maj:t, varför det icke synes utskottet erforderligt, att riksdagen hos Kungl. Maj:t gör framställning i samma syfte. Motionen torde därför icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

III. Anslagsberäkningar.

1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar.

a) Besparingsåtgärder.

Antalet nybörjaravdelningar utgjorde under budgetåret 1939/40 533. I samband med budgetarbetet för därpå följande budgetår upptogs frågan om en begränsning i besparingssyfte av antalet sådana avdelningar. För budgetåret 1940/41 föreskrevs i enlighet därmed, att nybörjaravdelningarna icke skulle få i antal överstiga de för budgetåret 1939/40 befintliga; antalet kom i själva verket att stanna vid 520, vilket innebar en nedgång med 13. För budgetåret 1941/42 föreskrevs en begränsning till 525, eller, därest särskilda omständigheter därtill föranledde, 533; antalet stannade vid 529. För budgetåret 1942/43 bestämdes, att totala antalet nybörjaravdelningar skulle begränsas till 525 eller, därest särskilda omständigheter därtill föranledde, 535; verkliga antalet blev 535, av vilka 4 hänförde sig till de nya gymnasierna i Boden och Hässleholm. Överstyrelsen beräknade, att antalet nybörjaravdelningar utan spärr skulle ha stigit till 539. För budgetåret 1943/44 föreskrevs en begränsning till 540, vilket även blev det verkliga antalet. Överstyrelsen beräknade, att antalet nybörjaravdelningar utan spärr skulle ha stigit till 554. För innevarande budgetår har någon begränsning av antalet nybörjaravdelningar icke föreskrivits. Verkliga antalet innevarande läsår är 563, vilket innebär en ökning med 23; av dessa hänföra sig 4 till de nya gymnasierna i Ludvika och Örnsköldsvik.¹

¹ Härvid har hänsyn ej tagits till de kommunala mellanskolor, vilkas förstatligande påbörjats innevarande budgetår.

Antalet nybörjaravdelningar på realskole- och gymnasiestadierna har från och med budgetåret 1939/40 varit följande:

Budgetår	Antal nybörjaravdelningar		
	På realskole- stadiet	På gymnasie- stadiet	Summa
1939/40	345	188	533
1940/41	341	179	520
1941/42	348	181	529
1942/43	354	181	535
1943/44	364	176	540
1944/45	379 ¹⁾	184	563

Samtidigt har antalet lärjungar undergått följande förändringar:

Budgetår	Totalt antal lärjungar	Antal lärjungar i nybörjaravdelningar		
		På real- skole- stadiet	På gym- nasie- stadiet	Summa
1939/40	51 217	10 349	4 379	14 728
1940/41	51 622	9 971	4 338	14 309
1941/42	52 667	10 429	4 449	14 878
1942/43	53 633	10 886	4 248	15 134
1943/44	54 649	11 416	4 260	15 676
1944/45	56 032 ¹⁾	11 784 ¹⁾	4 334	16 118

För nästa läsår beräknar skolöverstyrelsen vid ostörd utveckling och under hänsynstagande endast till sådana förändrade organisatoriska förhållanden, som föränledas av förstatligandet av kommunala mellanskolor, antalet lärjungar och klassavdelningar på följande sätt:

	Lärjungar			Klassavdelningar		
	i nybörjaravdelningar		Totalt antal	i nybörjaravdelningar		Totalt antal
	realskolan	gymnasiet		realskolan	gymnasiet	
Läsåret 1944/45	11 784	4 334	56 032	379	184	2 194
Ökning 1945/46:						
a) Läroverk utom kommunala mellanskolor under förstatligande	446	126	1 808	13	4	55
b) Kommunala mellanskolor under förstatligande	1 595	—	2 370	53	—	79
Summa	13 825	4 460	60 210	445	188	2 328

¹ Härvid har hänsyn ej tagits till de kommunala mellanskolor, vilkas förstatligande påbörjats innevarande budgetår.

Överstyrelsen har vid denna beräkning förutsatt, att intagningsförbud även nästa läsår skall gälla för vissa linjer, däribland den 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara, ävensom att lärjungemaximum i realskolans avslutningsklass jämväl för instundande år sättes till 35.

Överstyrelsen har även detta år undersökt, huruvida icke på något håll inom läroverksorganisationen mindre välbesökta linjer finnas, vilka utan alltför kännbara olägenheter kunna indragas. Överstyrelsen har därvid anträffat endast två fall, nämligen 4-åriga latinlinjen och 4-åriga realskollinjen vid högre allmänna läroverket i Strängnäs, där lärjungeantalet i begynnelseklassen under två på varandra följande år understigit 10 eller eljest lärjungetillströmningen syntes mindre tillfredsställande. Överstyrelsen, som icke velat förorda indragande av någon av dessa linjer, har beträffande den 4-åriga realskollinjen anfört bland annat följande.

Antalet elever i nybörjarklassen på denna linje har nu tre år å rad understigit 10. I sina petita föregående år skrev överstyrelsen härom: »Då antalet elever i klass 1⁴ vid nämnda läroverk höstterminen 1940 och höstterminen 1941 överstigit 10 och därtill kommer, att elevantalet i första klassen de båda sist förflutna läsåren endast med 1 understigit 10, är det möjligt, att nedgången i lärjungeantalet är av endast tillfällig natur. Överstyrelsen anser sig därför böra tills vidare avvakta linjens framtida utveckling, innan överstyrelsen fattar slutlig ståndpunkt i fråga om dess nedläggande.» Med hänsyn till den i största möjliga utsträckning tillämplade samläsningen mellan den fyraåriga och den femåriga realskollinjen, varigenom kostnaden för linjens uppehållande avsevärt inskränkes, samt till den fasta ställning den fyraåriga linjen intager i vårt skolsystem, vill överstyrelsen icke heller nu påyrka den här ifrågakommande realskollinjens avveckling.

Som nyss nämnts, har skolöverstyrelsen vid sina beräkningar av antalet lärjungar och klassavdelningar för nästa läsår utgått ifrån att någon intagning alltjämt ej skulle ske å den 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara. Emellertid har *överstyrelsen* nu, i anledning av framställning i ämnet från läroverkets rektor, på närmare anförda skäl hemställt, att intagning å ifrågakommande linje från och med nästa budgetår åter måtte få äga rum. *Statskontoret* har avstyrkt förslaget.

Vid bifall till skolöverstyrelsens sistnämnda förslag skulle alltså antalet klassavdelningar vid de allmänna läroverken under nästa budgetår komma att uppgå till $(2\ 328 + 1 =) 2\ 329$. Härav skulle $(445 + 188 + 1 =) 634$ utgöra nybörjaravdelningar.

Överstyrelsen har även — under erinran att riksdagen i fjol slopade intagningsspärren beträffande nybörjaravdelningarna — hemställt, att något maximalantal icke heller för nästa budgetår måtte fixeras för nämnda avdelningar.

1940 års riksdag beslöt på förslag av Kungl. Maj:t viss begränsning i besparingssyfte av undervisningen i grekiska såtillvida, som dylik undervisning regelmässigt icke skulle få förekomma vid lägre deltagarantal än 4; dessför-

innan hade deltagarminimum varit 3. *Skolöverstyrelsen* har nu föreslagit en återgång till sistnämnda minimiantal.

Departementschefen har anfört följande.

Under läsåret 1940/41 sattes av statsfinansiella skäl för första gången en mekaniskt verkande spärr för upprättandet av nya klassavdelningar på nybörjarstadiet. När sedermera 1942 års riksdag beslöt att alltjämt maximera antalet nybörjaravdelningar, synes motivet främst ha varit en önskan att undvika en alltför stark tillströmning till de teoretiska studiebanorna. När departementschefen förra året hade att taga ställning till frågan om ett fortsatt upprätthållande av nybörjarspärr, förelågo fyra års erfarenheter av densamma att bygga på. Dessa gåve enligt departementschefens uppfattning vid handen, att spärranordningen icke på ett tillfredsställande sätt fyllt den tillämnade uppgiften, nämligen att utgöra en effektiv gallring av de elever, som sökte sig till läroverken. Det förhölle sig nämligen i allmänhet så, framhöll departementschefen, att avvisade inträdesökande icke uppgåve hoppet om att vinna inträde på den studiebana, de utskakat för sig, utan vid nästa tillfälle återkomme bättre rustade. Spärren medförde sålunda tidsspillan och extra kostnader men hindrade i regel ej vederbörande att fullfölja sina planer. Enär spörsmålet om begränsning av elevtillströmningen till läroverken inrymde frågor av så stor principiell betydelse, att det icke gärna kunde rationellt lösas annat än i samband med den pågående allmänna översynen av vårt lands skolväsen, ansåg departementschefen sig ej böra föreslå någon intagnings spärr för innevarande läsår. Riksdagen ansåg sig icke böra motsätta sig förslaget om spärrens upphävande, främst med hänsyn till svårigheten att på grund av ovissheten om vilket antal kommunala mellanskolor, som skulle komma att förstatligas under innevarande år, fastställa en lämpligt avvägd maximisiffra beträffande antalet nybörjaravdelningar.

Någon ändring beträffande de omständigheter, som sålunda föranledde 1944 års riksdag att slopa maximeringsbestämmelserna för antalet nybörjaravdelningar, har sedan dess ej inträtt, utan de återopade skälen äga alltjämt oförminskad giltighet. Det kan måhända även förtjäna anmärkas, att, som framgår av tabellerna i det föregående, tillväxten på gymnasiestadiet varit relativt ringa och icke större än att antalet nybörjaravdelningar här alltjämt understiger antalet sådana avdelningar vid krigsutbrottet. Såsom framgår av mitt ställningstagande i fråga om det tidigare för riksdagen framlagda förslaget angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom är jag icke främmande för möjligheten av att de där förordade stödåtgärderna under vissa förutsättningar kunna vara ägnade att öka tillströmningen till gymnasierna och att med hänsyn härtill en skärpning av fordringarna för tillträde till gymnasiet måhända får tagas under allvarligt övervägande. Restriktioner i detta avseende synas mig böra inriktas på en utgallring av icke studiebegåvade eller i övrigt för högre studier icke lämpade ungdomar och sålunda ej få karaktär av en mekaniskt verkande spärr, vars konsekvenser kunna bli ganska godtyckliga. Jag vill således förorda, att icke heller för nästa budgetår något maximum för antalet nybörjaravdelningar föreskrives. Jag förutsätter därvid givetvis alltjämt, att medgivande från Kungl. Maj:ts sida att upprätta nya parallellavdelningar inom sådana avdelningar skall föregås av en omsorgsfull prövning och att sådant medgivande icke skall lämnas annat än då särskilda omständigheter så föranleda.

Jag förutsätter, att nu gällande restriktioner i fråga om intagning av elever i vissa nybörjaravdelningar skola gälla även nästa läsår med undantag av att elever åter torde få intagas å 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara. Jag är ense med skolöverstyrelsen, att restriktionerna icke för närvarande böra ytterligare utsträckas.

Mot skolöverstyrelsens beräkningar av antalet klassavdelningar för budgetåret 1945/46 har jag i övrigt ingen erinran att göra.

Vad överstyrelsen anfört till stöd för en sänkning av deltagarminimum för undervisning i grekiska från 4 till 3 finner jag värt beaktande och vill tillstyrka förslaget. Den härav föranledda kostnadsökningen för nästa budgetår har av överstyrelsen beräknats till i runt tal 13 700 kronor. Till kostnadsfrågan återkommer jag i det följande.

Till stöd för *motionen II: 231* har anförts i huvudsak följande.

Gällande läroverksstadga föreskriver att i varje för viss årsklass bestämd avdelning må undervisas i realskolan högst 35 samt i gymnasiet högst 30 lärjungar, såvida icke skolöverstyrelsen på framställning av rektor bestämmer annorlunda. Ej sällan finnas emellertid, särskilt i realskolan, klasser med än högre lärjungeantal. Klasser på 35 lärjungar i realskolan och 30 lärjungar i gymnasiet äro emellertid för stora. Den undervisning, som bedrivs i dylika klasser, blir ej lika effektiv som undervisning i mindre klasser. En ändring bör med det snaraste komma till stånd för att successivt nedbringa klassernas storlek.

Ett annat dylikt problem rör lektionernas antal per dag. I detta hänseende föreskriver läroverksstadgan, att under en och samma dag icke någon lärjunge må åläggas att deltaga i mer än sju lektioner (om 45 eller 40 minuter). Därvid skall iakttagas, att å samtliga stadier utom i gymnasiets högsta årsklasser av fyra lektioner i följd minst en skall anslås till undervisning i övningsämne, laborationsövning eller liknande arbete. Ett så stort antal lektioner under en och samma dag som sju är för mycket. Resultatet av de sista lektionerna — särskilt då klassen är stor — måste bliva dåligt, och om tiden för läxläsningen lägges till måste för de unga åttatimmarsdagen ofta överskridas.

I *motionen I: 332* anföres bland annat följande.

I riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner, framföres bland annat följande.

»Från och med budgetåret 1940/41 gäller i besparingssyfte att det högsta tillåtna lärjungeantalet i realskolans högsta klass är 35 mot förut 30, varjämte jämväl föreskrivits, att uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i modersmålet, tyska, engelska och franska i realskolan icke må äga rum, om särskilda kostnader för statsverket därav föranledas. Härigenom samt genom motsvarande åtgärder beträffande de högre kommunala skolorna inbesparades för budgetåret 1940/41, enligt i propositionen 1940: 154 framlagda beräkningar, i runt tal 671 000 kronor, varav 345 000 kronor vid de allmänna läroverken, 145 000 kronor vid de kommunala flickskolorna, 89 000 kronor vid de kommunala mellanskolorna och 92 000 kronor vid de högre folkskolorna och de praktiska mellanskolorna. Liknande besparingar ha givetvis gjorts för de därpå följande budgetåren. Såsom i motionen I: 192 framhålles, torde dessa besparingsåtgärder, vilka vid sin tillkomst uttryckligen betecknades så-

som av det statsfinansiella läget föranledda tillfälliga restriktioner, ha vållat icke oväsentliga olägenheter för undervisningen. Riksdagen är dock med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna icke beredd att på sätt motionärerna synes avse förorda ett omedelbart slopande av nämnda restriktioner. Emellertid vill riksdagen framhålla vikten av att ifrågakvarande restriktioner icke upprätthållas längre än de statsfinansiella förhållandena oundgängligen kräva. Riksdagen förutsätter därför, att Kungl. Maj:t så snart som möjligt för riksdagen framlägger förslag om avveckling av ifrågakvarande provisoriska besparingsåtgärder.»

I ingressen till årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, framhåller departementschefen, att hans företrädare i ämbetet i ingressen till fjolårets åttonde huvudtitel uttalade »starka betänkligheter mot ett bibehållande av de på grund av krigsförhållandena vidtagna begränsningarna av särskilt de vetenskapliga och kulturella institutionernas anslag». Han gläder sig över att det i årets huvudtitel visat sig möjligt att ställa väsentligt ökade medel till dessa institutioners förfogande.

Det är med stor tillfredsställelse vi konstatera den förbättring i det statsfinansiella läget som tillåtit departementschefen att i överensstämmelse med sin företrädares väl grundade betänkligheter föreslå dessa väsentligt ökade anslag. Men med denna förbättring borde, synes det oss, också ha följt ett beaktande av riksdagens uttryckliga önskan att de här påtalade restriktionerna, med deras konstaterade stora olägenheter för undervisningen, »icke upprätthållas längre än de statsfinansiella förhållandena oundgängligen kräva». Olusten i skolarbetet bland både lärare och lärjungar med därav följande skadeverkningar har också föranlett sällsynt enstämmiga opinionsyttringar bland barnens målsmän. De lärare vars undervisning direkt berörts av dessa restriktioner ha lika enstämmigt ofta betecknat de av de stora klasserna föranledda förhållandena som olidliga.

Utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag att icke heller för nästa budgetår något maximum för antalet nybörjaravdelningar föreskrives. I likhet med departementschefen förutsätter utskottet emellertid, att medgivande från Kungl. Maj:ts sida att upprätta nya parallellavdelningar inom sådana avdelningar skall föregås av en omsorgsfull prövning och att sådant medgivande icke skall lämnas annat än då särskilda omständigheter så föranleda.

Utskottet.

Utskottet ansluter sig jämväl till vad departementschefen förordat dels i fråga om intagning av elever å 3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara, dels ock beträffande sänkning av deltagarminimum för undervisning i grekiska från 4 till 3.

Vad beträffar den fyraåriga realskollinjen vid högre allmänna läroverket i Strängnäs har utskottet visserligen funnit åtskilliga skäl tala för dess nedläggande, men har likväl icke nu velat motsätta sig dess bibehållande i avvaktan på linjens framtida utveckling.

Med anledning av vad i motionen II: 231 anförts och hemställt vill utskottet framhålla, att det icke synes utskottet ändamålsenligt, om de i motionen berörda betydelsefulla frågorna skulle utbrytas ur det sammanhang, vari

de nu äro föremål för övertväganden inom skolutredningen. Utskottet kan alltså icke tillstyrka bifall till ifrågavarande motion.

Från och med budgetåret 1940/41 gäller i besparingssyfte, att det högsta tillåtna lärjungeantalet i realskolans högsta klass är 35 mot förut 30 varjämte föreskrivits, att uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i modersmålet, tyska, engelska och franska i realskolan icke må äga rum, om särskilda kostnader för statsverket därav föränledas. Såsom i motionen I: 332 erinrats framhöll 1944 års riksdag vikten av att dessa restriktioner icke upprätthölls längre än de statsfinansiella förhållandena oundgängligen krävde. Riksdagen förutsatte därför, att Kungl. Maj:t så snart som möjligt för riksdagen framlade förslag om avveckling av ifrågavarande provisoriska besparingsåtgärder.

Kungl. Maj:t har icke funnit sig böra för nästa budgetår förorda ett upphävande av ifrågavarande restriktioner. Utskottet, som starkt vill understryka det av fjolårets riksdag i ämnet gjorda uttalandet, förutsätter att förslag till dessa besparingsåtgärders slopande liksom även upphävandet av restriktionerna med avseende å uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i språk komma att föreläggas nästkommande års riksdag. Med vad sålunda anförts torde omförmälda motion I: 332 få anses besvarad.

b) Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Ifrågavarande anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med 20 990 000 kronor.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att följande antal ordinarie ämneslärare och tjänster nästa budgetår skola uppehållas utöver dem, som skola uppehållas under innevarande budgetår, nämligen 19 rektorstjänster, 17 lektorstjänster, 34 adjunktstjänster och 12 ämneslärarinnetjänster.

Rektorstjänsterna avses för de kommunala mellanskolor, vilka överstyrelsen ämnar föreslå till förstatligande från och med nästa budgetår.

Av de övriga tjänsterna belöpa 9 lektors- och 13 adjunktstjänster på läroverk, som befinna sig under upprättande eller omorganisation eller vilkas upprättande eller omorganisation nyligen fullbordats utan att deras behov av nya tjänster hittills blivit till fullo tillgodosett. För eliminerande av förefintlig disproportion mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie lärare har föreslagits inrättandet av 11 nya adjunktstjänster, och för ernäendet av en bättre lektorsrepresentation vid vissa läroverk ha 8 nya lektorstjänster förordats. Återstående 10 adjunktstjänster och 12 ämneslärarinnetjänster äro avsedda för de kommunala mellanskolor, som redan från och med innevarande år äro under förstatligande.

Dessutom har överstyrelsen räknat med inrättandet av sammanlagt 19 nya adjunktstjänster vid de kommunala mellanskolor, som avses komma

under förstatligande från och med nästa budgetår. Dessa tjänster böra emellertid avses för rektorerna vid ifrågavarande skolor och skola tills vidare icke återbesättas.

Överstyrelsen har vidare föreslagit inrättande av 6 nya ö v n i n g s l ä r a r t j ä n s t e r och 1 n y v a k t m ä s t a r t j ä n s t i lönegraden A 7, ävensom förändring av 3 extra ordinarie vaktmästartjänster till ordinarie i lönegraden A 6 samt ombildning av 2 vaktmästartjänster i lönegraden A 6, varav den ena vid högre allmänna läroverket i Hässleholm, till vaktmästartjänster i lönegraden A 7.

Departementschefen har i detta sammanhang anmält dels en framställning från vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Hässleholm H. Forsbring, vari denne — med förmålan att han i och med att läroverket från och med den 1 juli 1944 helt förstatligats gått miste om ett årligt arvode av 500 kronor, som han dessförinnan åtnjutit av kommunen — anhållit att bliva uppflyttad i lönegraden A 8 löneklass 12, dels ock en framställning från civilförvaltningens personalförbund, vari anhållits, att Kungl. Maj:t måtte upptaga frågan om proportionen mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie vaktmästarbefattningar vid det statliga undervisningsväsendet ävensom frågan om lönegradsplaceringen av vaktmästarpersonalen till förnyad prövning.

I utlåtande över förstnämnda framställning har *skolöverstyrelsen* — under hänvisning till sitt förslag om uppflyttning av vaktmästartjänsten i lönegraden A 6 vid ifrågavarande läroverk till lönegraden A 7, till vilken tjänst Forsbring vore innehavare — förklarat sig icke kunna föreslå någon annan åtgärd än den av överstyrelsen sålunda ifrågsatta.

För egen del har *departementschefen* anfört följande.

Vid det föreslagna gymnasiet i Sollefteå bör inrättas en ny r e k t o r s t j ä n s t i lönegraden E 11 i stället för den nuvarande i lönegraden E 8. Vidare böra vid de kommunala mellanskolor, vilkas förstatligande är avsett att påbörjas nästa budgetår, inrättas rektorstjänster med lönegradsplacering enligt av 1944 års riksdag fastställda principer.

Det nya gymnasiet i Sollefteå liksom även högre allmänna läroverken i Ludvika och Örnsköldsvik böra förses med var sin l e k t o r s t j ä n s t. Det synes nämligen ofrånkomligt att med nya tjänster tillgodose sådana läroverk, som befinna sig under upprättande eller omorganisation. Enahanda skäl tala för de övriga av skolöverstyrelsen föreslagna lektorstjänsterna vid högre allmänna läroverken i Boden, Hässleholm, Motala och Västermik, högre allmänna läroverken för flickor å Södermalm i Stockholm och i Örebro samt ytterligare en lektorstjänst vid statens normalskola i Stockholm, den sistnämnda dock ej nyinrättad utan ingående i de 7 lektorstjänster, som redan finnas upptagna å personalförteckningen för läroverket, ehuru tills vidare endast 2 av dem må upprätthållas. Av statsfinansiella skäl nödgas jag dock begränsa mig till att förorda inrättande av en lektorsbefattning vid vardera av högre allmänna läroverken i Boden, Hässleholm och Motala samt tillsättande av ytterligare en sådan befattning vid statens normalskola. Vid sistnämnda läroverk skulle således enligt detta förslag under nästa budgetår 4 lektorstjänster ej få uppehållas. Översty-

relsen har vidare i syfte att ernå en bättre lektorsrepresentation vid vissa läroverk föreslagit inrättande av ytterligare 8 nya lektorstjänster. Av dessa skulle 6 tillfalla provårsläroverk. Med hänsyn till den viktiga uppgift dessa läroanstalter ha att fylla i fråga om lärarutbildningen anser jag i likhet med skolöverstyrelsen starka skäl tala för att de utrustas med ett relativt sett något större antal lektorsbefattningar än övriga läroverk. Jag tillstyrker alltså, att vid ett vart av högre allmänna läroverken i Lund, Bromma i Stockholm, Umeå och Uppsala, Vasa högre allmänna läroverk i Göteborg samt högre allmänna läroverket för flickor å Norrmalm i Stockholm inrättas ytterligare en lektorstjänst. Däremot kan jag icke för närvarande biträda förslaget om nya lektorstjänster vid högre allmänna läroverket i Borås och högre allmänna läroverket för flickor i Göteborg.

Möjligheterna att fylla behovet av ordinarie tjänster vid ett läroverk genom förflyttning av tjänster från andra läroverk äro ringa i fråga om lektoraten. I fråga om *a d j u n k t s t j ä n s t e r* äro förutsättningarna här för gynnsammare. Dock synas förefintliga möjligheter icke förslå att både täcka behovet av lärare vid läroverk, vilka äro eller nyligen varit under upprättande eller omorganisation, och motverka förefintlig disproportion mellan antalet ordinarie och icke-ordinarie lärare. Den utredning överstyrelsen förebragt i denna fråga ådagalägger fastmera, att ett utnyttjande av förefintliga förflyttningsmöjligheter icke mer än till en del kan råda bot ens på sistnämnda förhållande. Under sådana omständigheter och då den restriktiva politik beträffande inrättande av nya lärartjänster, som krigsåren framtvungit, i längden icke kan upprätthållas, anser jag böra biträda överstyrelsens förslag beträffande inrättandet av nya adjunktstjänster. Sålunda räknar jag med att 2 adjunktstjänster böra inrättas vid samrealskolan i Ängby samt en adjunktstjänst vid ett vart av högre allmänna läroverken i Boden, Haparanda, Hässleholm, Motala, Skellefteå, Örnsköldsvik, högre allmänna läroverken för gossar i Malmö och för flickor å Norrmalm i Stockholm samt envar av samrealskolorna i Enskede, Ljusdal, Avesta, Borlänge, Gudmundrå, Karlskoga, Köping, Nässjö, Sala, Sandviken, Sunne, Vara och Åstorp. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om den definitiva placeringen av de nyinrättade adjunktstjänsterna, varvid vissa jämkningar måhända kunna befinnas påkallade. Utöver inrättandet av de nu nämnda befattningarna bör den återstående av de vakanssatta adjunktstjänsterna vid statens normalskola återbesättas. I enlighet med tillämpade principer torde vidare en ordinarie adjunktstjänst böra inrättas vid var och en av de kommunala mellanskolor, som beräknas komma under förstatligande från och med nästa budgetår. Dessa tjänster böra avses för rektorerna vid de nya samrealskolorna men tills vidare icke återbesättas. Då ännu ej förslag föreligger beträffande vilka kommunala mellanskolor som skola börja förstatligas nästa budgetår, torde dessa adjunktstjänster liksom de nyss föreslagna rektorstjänsterna vid ifrågakvarande skolor tills vidare ej böra uppföras å personalförteckningen. Emot överstyrelsens förslag att vid de kommunala mellanskolor, som redan äro under förstatligande, inrätta ytterligare, vid samrealskolorna i Alvesta och Solna vardera 2 och vid envar av de övriga en ämneslärartjänst synes icke vara något att erinra. Vid dessa skolor komma nämligen från och med nästa budgetår två klassavdelningar att vara förstatligade. Sålunda torde vid samrealskolan i Alvesta ytterligare 2 adjunktstjänster böra inrättas, vid envar av samrealskolorna i Kinna, Kungsbacka, Lycksele, Nybro, Ströms-

näsbruk, Vellinge och Älmhult en adjunktstjänst, vid samrealskolan i Solna en adjunkts- och en ämneslärarinnetjänst samt vid envar av samrealskolorna i Arvidsjaur, Bengtsfors, Bräcke, Hyltebruk, Lindesberg, Molkom, Skänninge, Svalöv, Sveg, Torsås och Valdemarsvik en ämneslärarinnetjänst. Tjänsterna torde böra besättas genom överflyttning från respektive kommunala mellanskolor. Därest någon av adjunktstjänsterna skulle bli besatt med icke-adjunktskompetent lärare, torde denne i överensstämmelse med hittills tillämpad praxis — jämför riksdagens skrivelse 1937: 469, sid. 21 — böra placeras i 22 lönegraden.

Med hänsyn till det ådagalagda behovet av nya ordinarie övningsslärartjänster biträder jag överstyrelsens förslag om inrättande av dels en musiklärartjänst vid ett vart av högre allmänna läroverken i Eslöv och Haparanda samt högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm, vilka för närvarande äro de enda fullständiga högre allmänna läroverk, som sakna dylik tjänst, dels en teckningslärartjänst vid vardera av de nya samrealskolorna i Enskede och Ängby och dels en gymnastiklärartjänst vid sistnämnda samrealskola.

Överstyrelsens ånyo framlagda förslag om förändring av de extra ordinarie vaktmästartjänsterna vid högre allmänna läroverken i Majorna i Göteborg och i Uddevalla samt vid östra realskolan i Göteborg till ordinarie tjänster i lönegraden A 6 anser jag icke längre kunna avvisas, utan tillstyrker bifall till detsamma. Likaledes biträder jag överstyrelsens förslag om inrättande av en ny vaktmästartjänst i lönegraden A 7 vid högre allmänna läroverket för flickor å Södermalm i Stockholm ävensom ombildning av vaktmästartjänsterna i lönegraden A 6 vid högre allmänna läroverken i Boden och Hässleholm till tjänster i lönegraden A 7. Vaktmästaren H. Forsbrings framställning kan jag sålunda icke tillstyrka.

I personalförteckningen för de allmänna läroverken böra de föreslagna ändringarna med förut angivet undantag införas. Därjämte böra å denna uppföras de av 1944 års riksdag i princip beslutade rektors- och adjunktstjänsterna vid de kommunala mellanskolor, som redan innevarande år börjat förstatligas. Liksom för närvarande torde Kungl. Maj:t böra äga att under nästa budgetår, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunkts- eller ämneslärarinnebefattning. Med hänsyn till inträffade förändringar torde antalet adjunkter å övergångsstat, nu 39, böra minskas till 33. På sätt jag i det följande föreslår, bör vidare antalet extra ordinarie adjunkter ökas till 270.

Departementschefen har beräknat anslagsbehovet under ifrågavarande anslagspost till 21 926 000 kronor.

Emot departementschefens förslag till beräkning av anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet har icke heller funnit något att invända mot vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anfört och föreslagit.

Utskottet.

**c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.
Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Rörligt tillägg.
Särskilda uppbördsmedel.**

Departementschefen har beräknat medelsbehovet under anslagsposten till **arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t**, till 676 800 kronor, vilket innebär en ökning med 28 000 kronor. Höjningen är i huvudsak betingad av den ökade lärjungetillströmningen, det fortsatta förstatligandet av kommunala mellanskolor samt upprättandet av statligt gymnasium i Sollefteå.

Anslagsposten till **avlöningar till övrig icke-ordinarie personal** har av *departementschefen* beräknats till 6 399 000 kronor, vilket innebär en höjning med 559 000 kronor. Större delen av denna höjning betingas av det vidgade behov av icke-ordinarie ämneslärare samt undervisningstimmar i övningsämnena, som blir en följd av den motsedda ökningen av antalet klassavdelningar. Därutöver har räknats med viss höjning av timantalet till den frivilliga undervisningen i teckning och den hållningsrättande gymnastiken. Dessutom har *departementschefen* tillstyrkt skolöverstyrelsens förslag om ökning av antalet extra adjunksbefattningar i praktiska läroämnena från 10 till 15, om partiellt genomförande av 1933 års tim- och undervisningsplaner i ämnet manlig slöjd, varigenom denna skulle bli obligatorisk i första klassen av den 5-åriga realskolan, samt om inrättande av 2 nya extra ordinarie vaktmästartjänster.

Däremot har *departementschefen* icke heller i år ansett sig kunna biträda överstyrelsens förslag om inrättandet av extra ordinarie befattningar i manlig slöjd. Icke heller har *departementschefen* velat tillstyrka ett förslag om genomförande av 1933 års tim- och undervisningsplaner i musik. Till ersättningar till värtjänstinstruktörer har beräknats oförändrat belopp, 11 000 kronor.

Departementschefen framhåller, att i fråga om den inverkan på förevarande anslagspost, som det avsedda förstatligandet av ytterligare ett antal kommunala mellanskolor kommer att medföra, detaljerade beräkningar icke kunna göras, förrän det fastställts, vilka läroanstalter som skola omorganiseras. På grund härav bör såväl antalet icke-ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring som antalet veckotimmar i de olika övningsämnena, i den mån förstatligandet så kräver, kunna överskridas.

Departementschefen har föreslagit en ökning av antalet extra ordinarie adjunksbefattningar från 250 till 270. *Skolöverstyrelsen*, som icke i år framlagt något förslag i detta hänseende, anförde förra året i anledning av en framställning från centralstyrelsen för Sveriges extraläraryörening följande.

Ett genomförande av centralstyrelsens förslag skulle medföra avsevärda organisatoriska svårigheter. Läroverkens organisation och arbetssätt nödvändiggöra årligen omfattande omplaceringar av icke-ordinarie lärare. Extra

ordinarie lärare äro i dylika fall, i motsats till extra lärare, berättigade till flyttningssersättning. Ökning av antalet extra ordinarie lärare skulle därför medföra starkt ökade kostnader för flyttningssersättningar, i all synnerhet som antalet provårsutbildade lärare stiger. Överstyrelsen har sökt tillämpa systemet med extra ordinarie adjunkter så, att större kontinuitet uppnås i undervisningen, men detta syfte skulle förfelas, om centralstyrelsens förslag genomfördes.

Det allvarligaste hindret för biträdande av framställningen äro dock de uppkommande kostnadsökningarna, vilka överstyrelsen beräknar till ett belopp av omkring 100 000 kronor årligen.

Däremot har överstyrelsen intet att erinra mot en begränsad successiv ökning av antalet extra ordinarie adjunkter, i mån som totalantalet icke-ordinarie lärare växer. De av centralstyrelsen påpekade svårigheterna för de obefordrade lärarna äro otvivelaktigt av den art, att de icke böra lämnas obeaktade.

Departementschefen har i detta sammanhang redogjort för en framställning från Sveriges yngre läroverkslärares förening, vari anhållits, att samtliga adjunktskompetenta extralärare med full tjänstgöring måtte antagas såsom extra ordinarie adjunkter vid de allmänna läroverken.

I *motionerna I: 322 och II: 501* anföres i huvudsak följande.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 232 angående avlöning till allmänna läroverk m. m. har departementschefen förordat, att antalet extra ordinarie adjunkter ökas från nu 250 till 270 i syfte att bereda läroverkens extra personal ökade möjligheter att erhålla en fastare med pensionsrätt förenad anställning. Med hänsyn till att ett mycket stort antal extra adjunkter finnas, vilka redan uppnått hög levnadsålder, vill det synas som om en större utökning av antalet extra ordinarie adjunktstjänster borde kunna genomföras. Befordringsförhållandena för extra lärare hava sedan länge försämrats år efter år. Av hela antalet provårsutbildade extra adjunkter vid de statliga läroverken utgjorde sålunda de, som fyllt 35 år eller mera, höstterminen 1940 45 procent, höstterminen 1941 49 procent, höstterminen 1942 58 procent och höstterminen 1944 60 procent. Sistnämnda år voro av 181 extra adjunkter med provårsutbildning 110 födda år 1909 eller tidigare, vilket innebär, att de äro uteslutna från möjligheten att någonsin erhålla full ålderspension, då de icke kunna uppnå härför stadgat antal tjänsteår, och att samtliga här nämnda 181 lärare oaktat långa studier och i regel även långvarig statlig anställning sakna den trygghet för familjen, som i vanliga fall tillkommer befattningshavare betydligt tidigare. En jämförelse med anställningsförhållandena inom den allmänna civilförvaltningen ger vid handen, att ingen motsvarande kategori tjänstemän intager en tillnärmelsevis så missgynnad ställning som de provårsutbildade extra adjunkterna. Vid andra statliga verk antagas nämligen tjänstemännen till extra ordinarie i regel efter två eller högst tre års tjänst och alltså vid en så låg levnadsålder, att full pension kan erhållas.

Denna för extra lärarna mycket ogynnsammare ställning är i huvudsak beroende på att ordinarie (lektors- och adjunks-) och extra ordinarie tjänster icke inrättats i behövlig omfattning under senare år. Härvid kan i regel åberopas statsfinansiella skäl. Sålunda ha, enligt vad som uppgives å sid.

38 i propositionen, inga nya adjunktstjänster inrättats sedan 1939 trots att ett betydande behov uppstått genom ansvällning av läroverken. Antalet extra ordinarie adjunktstjänster har visserligen sedan nämnda år ökat från 205 till 250. Detta har dock, såsom framgår av ovanstående, icke varit tillnärmelsevis tillräckligt för att något så när tillgodose behovet och för att ge de därav berörda en tryggad anställning inom rimlig tid. Redan tidigare har också riksdagen vidtagit åtgärder för förbättrande av de extra lärarnas ställning. Sålunda angav 1927 års riksdag den lämpliga proportionen mellan antalet extralärare och hela antalet ämneslärare till 6.9 procent och genom riksdagsbeslut år 1935 nedbringades denna proportion från omkring 24 procent, till vilket procenttal den då stigit, till omkring 10 procent. Sedermera har emellertid proportionen åter fått stiga och uppgick 1941 till ungefär 24 procent, vilket innebar, att samma läge som rådde 1935 åter inträtt. År 1944 var proportionen än mera ogynnsam.

För att ernå en förbättring för de obefordrade lärarna och minska på det s. k. extra-läraryrket är en ökning av antalet tjänster nödvändig.

Då såsom ovan nämnts antalet extra adjunkter, som under nuvarande förhållanden icke kunna erhålla full pension, uppgår till över 100, framstår ökningen av antalet extra adjunkter med 20 såsom alldeles otillräcklig, även om hänsyn toges till att antalet ordinarie tjänster föreslås ökat med 37 (lektorer och adjunkter). Trots nämnda ökning skulle nämligen ett stort antal äldre extra adjunkter få vänta ytterligare flera år på fastare anställning. Det är vidare att märka, att en försening i befordran för de äldre tjänstemän, varom här är fråga, medför icke blott minskade pensionsförmåner för tjänsteinnehavarna själva, utan deras familjer undandragas också under tiden det skydd, som genom familjepension tillkommer andra likställda tjänstemäns familjer. Framhållas må, att även inom det privata näringslivet arbetsgivarna i allt större utsträckning tillförsäkra sina anställda ökad trygghet genom tecknande av pensionsförsäkringar vid betydligt yngre levnadsålder.

Av det ovanstående framgår, att man för att bereda åtminstone de äldre extra adjunkterna en fastare anställning inom rimlig tid måste inrätta ett betydligt större antal extra ordinarie tjänster än vad departementschefen i propositionen föreslagit. Det synes därför rimligt, att riksdagen — utöver vad departementschefen föreslagit — beslutar om inrättandet av ytterligare omkring 50 extra ordinarie tjänster. Merkostnaderna härför skulle enligt de beräkningsgrunder som av departementschefen angivits komma att stanna vid omkring 35 000 kronor.

Anslagsposten till r ö r l i g t t i l l ä g g beräknas av departementschefen till 4 184 800 kronor, vilket innebär en ökning med 297 000 kronor. I fråga om s ä r s k i l d a u p p b ö r d s m e d e l ifrågasättes icke någon ändring.

Utskottet.

På grund av riksdagens beslut om avskaffande av värntjänsten vid de allmänna läroverken torde anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal böra minskas med det under posten till 11 000 kronor beräknade anslagsbeloppet till ersättningar till värntjänstinstruktörer.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har departementschefen föreslagit en ökning av antalet extra ordinarie adjunkter med 20 från 250

till 270. I motionerna I: 81 och II: 159 har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till 1946 års riksdag angående utökning av de extra adjunktsbefattningarnas antal i ursprungligen avsedd omfattning, medan i motionerna I: 322 och II: 501 yrkats, att antalet extra ordinarie adjunkter måtte ökas med ytterligare 50 utöver vad departementschefen förordat. Enligt utskottets mening hava bärande skäl i sistnämnda motion blivit anförda för en utökning av antalet ifrågavarande befattningar till det i motionerna angivna antalet 320. Utskottet har därför funnit sig böra tillstyrka bifall till det i motionerna I: 322 och II: 501 framställda yrkandet, vilket innebär en höjning av anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal med 35 000 kronor. På grund av den ståndpunkt utskottet sålunda intagit i förevarande fråga torde motionerna I: 81 och II: 159 icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Med hänsyn till att vid beräkningen av nyssnämnda anslagspost något belopp icke upptagits för avlöning åt heltidsanställda skolsköterskor torde anslagsposten böra ökas med ett belopp av 27 000 kronor.

Posten bör därjämte på grund av den ståndpunkt utskottet intagit till frågan om utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk höjas med 11 000 kronor.

Anslagsposten bör alltså uppföras med (6 399 000 — 11 000 + 35 000 + + 27 000 + 11 000 =) 6 461 000 kronor.

Emot departementschefens beräkningar av övriga här förevarande anslagsposter har utskottet icke funnit något att erinra.

2. Reservationsanslaget till psykologisk-pedagogiska institutet.

Förevarande anslag är för innevarande budgetår uppfört med 15 500 kronor och disponeras på följande sätt:

1. Arvode för år räknat, till direktor	kronor	1 000
2. Arvode för år räknat, till vetenskaplig expert	»	500
3. Rese- och traktamentsersättningar åt styrelseledamöter ..	»	1 000
4. Driftkostnader:		
a. Undersökningar och kurser	kronor	10 000
b. Övriga expenser	»	3 000
		<hr/>
	Summa kronor	15 500.

Institutets styrelse har begärt en höjning av anslaget för nästa budgetår med 79 647 kronor. Härav belöpa 3 700 kronor på anslagsposten till rese- och traktamentsersättningar åt styrelseledamöter, 65 000 kronor på delposten till undersökningar och kurser samt 10 947 kronor på lön och rörligt tillägg å en föreslagen särskild sekreterarbefattning i lönegraden A 26. Styrelsen har i sistnämnda hänseende anført bland annat följande:

Styrelsen anser det vara ofrånkomligt krav, att institutet äger tillgång till en tjänsteman, som helt kan ägna sig åt uppdraget att arbeta för institutet och oavlatligt följa dess verksamhet. Direktör kan med den arbets-

börda, som åvilar honom i egenskap av rektor vid statens normalskola samt vid statens skolköksseminarium och hushållsskola, omöjligens ägna sig åt institutet i den omfattning, som vore önskvärt, utan måste här ha stödet av en effektiv medhjälpare, som i en sekreterares ställning kan sköta det löpande arbetet. Styrelsen erinrar om att skolutredningen för sin del förutsatte, att sekreteraren skulle vara en lärare vid läroanstalten med halv tjänstgöring och ett tilläggsarvode av 1 500 kronor. Skolöverstyrelsen var i stort sett av samma uppfattning, men ansåg, att sekreterarens nedsättning i tjänstgöringsskyldigheten som lärare under första arbetsåret, då verksamheten kunde väntas bli rätt begränsad, kunde sättas till 6 veckotimmar.

Det synes emellertid styrelsen vara angeläget att vid institutet kunna fästa en kvalificerad kraft i något fastare former, än vad dessa förslag inneburit. Det finns givetvis ingen säkerhet för att det med institutet förenade läroverket statens normalskola på vanlig väg och med tillämpning av gängse befordringsgrunder ständigt skall kunna ha tillgång till en lärare, som är både villig till och lämplig för uppdraget att tjänstgöra som sekreterare vid institutet. Dock synes det vara önskvärt, att den blivande sekreteraren är utbildad lärare och även i fortsättningen blir i tillfälle att utöva viss lärartjänst, så att han icke tappas kontakten med skolans arbetsliv.

Styrelsen föreslår därför att det vid institutet inrättas en sekreterartjänst — exempelvis i A 26 (10 020 kronor) — vars innehavare förutom sekreterargöromålen är skyldig bestrida timlärartjänstgöring vid statens normalskola med 6—8 veckotimmar. Styrelsen finner det angeläget, att sekreteraren får en så pass förmånlig löneplacering, att tjänsten kan locka en verkligt välmeriterad sökande. Genom att befattningen förenas med viss undervisningskyldighet — någon särskild ersättning skulle ej utgå härvid — kan en nedsättning av anslaget till de allmänna läroverken »Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal» göras med 6 till 8 veckotimmars lön eller med 1 680 kronor till 2 240 kronor.

Allmänna lönenämnden har icke velat förorda inrättandet av en ordinarie tjänst i lönegraden A 26. Med hänsyn till ovissheten angående personvalet och därmed angående kvalifikationerna hos den blivande sekreteraren funne nämnden, att en anordning med ett lämpligt avpassat arvode vore den för närvarande närmast till hands liggande lösningen. Lönenämnden funne sig böra förorda, att ett belopp av förslagsvis högst 12 000 kronor ställdes till förfogande i syfte att möjliggöra utbetalande av arvode till sekreteraren.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

I anslutning till av 1942 års riksdag fattat principbeslut biföll 1944 års riksdag Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av det psykologisk-pedagogiska institutet. I samband därmed angavos vissa riktlinjer för institutets blivande verksamhet. Dessa komma att närmare utformas i det reglemente för institutet, som Kungl. Maj:t avser att fastställa. Jag är emellertid angelägen att redan här framhålla ett par synpunkter. Institutets främsta uppgift skall vara att tjäna praktiskt pedagogiska syften. I den mån alltså i diskussionen om skolväsendet uppkommande frågor föranleda därtill, skall institutet kunna företaga utredningar, som ur praktiska och pedagogiska synpunkter belysa dessa frågor, och därigenom bidra till en lämplig lösning av desamma. Den psykologiska och pedagogiska forskningsverksamheten vid institutet bör bedrivas så, att den främjar dessa ändamål.

Institutets styrelse har hemställt om en icke obetydlig anslagshöjning för nästa budgetår. Till huvudsaklig del är denna en följd av att institutet först under nästa år kommer att träda i full verksamhet. Styrelsens förslag beträffande de undersökningar, som närmast böra komma i fråga, har icke givit mig anledning till erinran. Det torde emellertid vara tillfyllest, att för ändamålet ett belopp av 50 000 kronor ställes till styrelsens förfogande att utbetalas i mån av behov. Då beloppet för anordnande av pedagogiska kurser synes böra i enlighet med styrelsens förslag beräknas till 15 000 kronor, skulle delposten till undersökningar och kurser behöva upptagas till 65 000 kronor eller 55 000 kronor mer än för innevarande budgetår.

Den hittills förutsatta anordningen, enligt vilken sekreterarbefattningen vid institutet skall bestridas av en lärare med 6 veckotimmars nedsatt tjänstgöring men utan särskild gottgörelse i övrigt, har icke visat sig vara ägnad att tillförsäkra institutet lämplig sekreterare, utan befattningen står alltjämt vakant i brist på lämplig och villig kandidat. I likhet med allmänna lönenämnden finner jag det därför motiverat att upptaga frågan om sekreterarens ställning till förnyat övervägande. Jag delar därvid nämndens betänkligheter mot bifall till styrelsens förslag om inrättande för ändamålet av en ordinarie tjänst i lönegraden A 26 och ansluter mig till lönenämndens förslag om inrättande av en med ett arvode av högst 12 000 kronor förenad befattning. Anslaget torde alltså böra uppräknas med detta belopp, varefter det torde böra förbehållas Kungl. Maj:t att med hänsyn till personvalet och andra på frågan inverkan omständigheter avgöra, till vilket belopp inom den sålunda angivna ramen och efter vilka grunder arvodet skall utgå.

Anslagsposten till rese- och traktamentsersättningar åt styrelseledamöter synes med hänsyn till vad styrelsen anfört böra undergå viss höjning. Jag anser emellertid, att denna i avbidan på närmare erfarenhet bör kunna begränsas till 3 000 kronor. Då någon annan ändring av förevarande anslag icke ifrågasattes torde detta alltså böra höjas med (55 000 + 12 000 + 3 000 =) 70 000 kronor till (15 500 + 70 000 =) 85 500 kronor.

Utskottet har icke funnit något att erinra mot beräkningen av ifrågavarande anslags storlek för nästa budgetår och mot vad departementschefen i detta sammanhang anfört och föreslagit.

Utskottet.

3. Förslagsanslagen till bidrag till kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och praktiska mellanskolor.

Enligt beslut av 1943 års riksdag har från och med den 1 juli 1943 det förutvarande provisoriska lönesystemet för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor ersatts med en definitiv löneroglering, vilken dock icke gjorts tillämplig å övningslärare. För dessa lärare, vilkas anställnings- och avlöningsförhållanden för närvarande äro föremål för utredning, gälla för innevarande budgetår provisoriska avlöningsbestämmelser (jämför kungörelserna 1944:576 och 577). Statsbidraget till aylöning av lärare vid ifrågavarande skolor utgår för innevarande budgetår — liksom för budgetåren 1939/44 — med 78 procent av vederbörande löneförmåner (jämför kungörelsen 1944: 574).

I besparingssyfte ha även för innevarande budgetår meddelats bestämmelser om höjning av elevantalet i vissa klassavdelningar, begränsning av antalet nybörjaravdelningar, inskränkning av rätten till uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i vissa ämnen och av rätten att anordna första årskurs av praktisk linje vid kommunal mellanskola, utsträckning av tjänstgöringsskyldigheten för ämneslärare och lärare i yrkesämne samt reduktion av arvodena till tillsynslärare. Dessa bestämmelser ansluta sig till de för allmänna läroverken meddelade. Departementschefen har erinrat, att den sedan läsåret 1940/41 tillämpade, mekaniskt verkande spärren för upprättande av nya klassavdelningar upphävts från och med innevarande budgetår.

Departementschefen förutsätter, att de för innevarande budgetår gällande avlöningsbestämmelserna för övningslärare vid högre kommunala skolor skola erhålla giltighet även för nästa budgetår. Även de nuvarande statsbidragsbestämmelserna borde, framhåller departementschefen, i huvudsak erhålla förlängd giltighet. Vidare förutsätter departementschefen, att gällande besparingsbestämmelser för de högre kommunala läroanstalterna alltjämt skola tillämpas.

Förslagsanslaget till bidrag till kommunala flickskolor föreslås av departementschefen skola uppföras med 5 200 000 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 300 000 kronor, föranledd därav, att anslaget beräknats för ytterligare en kommunal flickskola samt att en allmän löneklassuppflyttning för kvinnliga lärare i läroämnena ägt rum från och med den 1 juli 1944. På grund av gällande utbetalningsföreskrifter i fråga om statsbidraget kommer nämligen sistnämnda förhållande att återverka först på nästa budgetårs anslag.

I fråga om **förslagsanslaget till bidrag till kommunala mellanskolor** innebär Kungl. Maj:ts förslag en anslags-sänkning med 270 000 kronor till 3 830 000 kronor. Därvid har räknats å ena sidan med inrättande av tre nya kommunala mellanskolor och å andra sidan med ett påbörjat förstatligande av ytterligare 19 kommunala mellanskolor nästa budgetår.

Beträffande **förslagsanslaget till bidrag till praktiska mellanskolor** innebär Kungl. Maj:ts förslag en anslagshöjning med 300 000 kronor till 2 700 000 kronor. Höjningen är huvudsakligen föranledd av att antalet praktiska mellanskolor ökats med en och att ett antal ordinarie och extra ordinarie tjänster, som tidigare uppehållits med vikarier, tillsatts eller beräknas komma att tillsättas före nästa budgetår, ävensom av den i samband med de kommunala flickskolorna berörda löneklassuppflyttningen för kvinnliga lärare.

Utskottet.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

4. Förslagsanslagen till bidrag till högre goss- och samskolor, högre flickskolor och enskilda mellanskolor.

Beträffande ifrågavarande privatläroverk gälla vissa av 1933 och 1940 års riksdagar beslutade restriktioner, avseende bland annat uppdelning av årsklass i parallellavdelningar (jfr kungörelsen 1941: 405). En viss uppmjukning av bestämmelserna i sistnämnda hänseende har emellertid vidtagits från och med innevarande budgetår (se kungörelsen 1944: 575). Vid 1941 års riksdag beslöts en provisorisk förbättring av lärarlönerna vid privatläroverken i form av viss dyrortsgradering av den av statsmedel utgående tillfälliga löneförbättringen. 1942 års riksdag höjde anslaget, för att läroanstalterna skulle av Kungl. Maj:t kunna tilldelas tilläggsunderstöd, i princip motsvarande tre fjärdedelar av bränslekostnadernas stegring.

Departementschefen förutsätter, att nu gällande statsbidragsbestämmelser för privatläroverken skola erhålla giltighet även för nästa budgetår. Icke heller ifrågasättes någon ändring i fråga om grunderna för nu utgående tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader m. m. Tilläggsunderstödet bör avse kompensation för kostnadsstegringen intill den 1 juli 1944. Departementschefen förutsätter vidare, att den av 1933 års riksdag för högre flickskolor beslutade besparingsföreskriften, att grundunderstöd till sådan skola må utgå med högst 4 800 kronor, alltjämt skall gälla.

Förslagsanslaget till bidrag till högre goss- och samskolor föreslås av departementschefen skola uppföras med 654 100 kronor, innebärande en anslagsminskning med 4 500 kronor, belöpande på den för innevarande budgetår till 61 500 kronor upptagna anslagsposten till tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader m. m. I sistnämnda hänseende hade *skolöverstyrelsen* anfört i huvudsak följande.

De högre goss- och samskolorna ha för budgetåret 1943/44 tilldelats tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader m. m. å sammanlagt 52 550 kronor. För nämnda budgetår hade riksdagen beviljat ett anslag å 61 500 kronor för ändamålet. Överstyrelsen vågar förmoda, att anslagsposten för innevarande budgetår, som även är uppförd med 61 500 kronor, icke heller torde komma att helt tagas i anspråk. Såväl ifrågavarande läroanstalters behov av bränsle som priset å detsamma kunna i stort sett anses oförändrade under de bränsleår, som i förevarande hänseende ligga till grund för anslagsberäkningarna för budgetåren 1944/46. Dock anser överstyrelsen, att en viss marginal torde böra finnas för eventuella förskjutningar bland annat med hänsyn till ovissheten om ifrågavarande skolor tagit ut ett längre eller kortare s. k. mitterminslov under berörda bränsleår.

Med hänsyn härtill får överstyrelsen föreslå, att för budgetåret 1945/46 anvisas ett anslag å 57 000 kronor under förevarande anslagspost.

I fråga om förslagsanslaget till bidrag till högre flickskolor innebär Kungl. Maj:ts förslag en anslagsminskning med

38 800 kronor, varav 6 000 kronor belöpa på anslagsposten till tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader m. m. Ur sistnämnda anslagspost, som för innevarande budgetår upptagits till 31 000 kronor, ha för budgetåret 1943/44 beviljats understöd till ett belopp av 20 240 kronor. Med hänsyn till önskvärdheten att behålla viss marginal för eventuellt ökade behov hade skolöverstyrelsen hemställt om postens uppförande med 25 000 kronor.

Beträffande förslagsanslaget till bidrag till enskilda mellanskolor innebär Kungl. Maj:ts förslag en anslagshöjning med 1 700 kronor, avseende anslagsposten till tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader m. m. Till stöd för förslaget om höjning av ifrågavarande anslagspost hade skolöverstyrelsen anfört i huvudsak följande.

De till tilläggsunderstöd åt högre goss- och samskolor samt högre flickskolor anvisade beloppen täcka väl en kompensation till tre fjärdedelar av den på vederbörligt sätt beräknade kostnadsstegringen för bränsle och lyse. För de enskilda mellanskolorna däremot skulle tre fjärdedelar av kostnadsökningen stiga till 7 250 kronor 17 öre, medan anslaget utgör 5 500 kronor. Överstyrelsen har därför företagit en efter de två skolornas procentuella kostnadsstegring proportionerad beräkning för nedsättning i ersättningen. För att sålunda åstadkomma en mera rättvis fördelning av tilläggsunderstöden mellan de tre grupperna av privatläroverk och enär överstyrelsen ansett sig kunna föreslå minskning å motsvarande post för högre goss- och samskolor samt högre flickskolor med sammanlagt 10 500 kronor, får överstyrelsen föreslå, att under denna anslagspost för enskilda mellanskolor för budgetåret 1945/46 anvisas 7 200 kronor, vilket innebär en ökning med 1 700 kronor.

Utskottet.

Utskottet får erinra därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 16 februari 1945 för budgetåret 1944/45 tilldelat högre goss- och samskolor tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader med sammanlagt 29 090 kronor samt högre flickskolor dylikt understöd med tillhoppa 8 110 kronor. Med hänsyn härtill synas de för nästa budgetår av Kungl. Maj:t till 57 000 respektive 25 000 kronor för ändamålet beräknade anslagsmedlen enligt utskottets mening kunna sänkas till 37 000 respektive 15 000 kronor.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har i övrigt icke givit utskottet anledning till erinran.

Utskottet får i detta sammanhang hänvisa till den ståndpunkt utskottet i det föregående intagit till frågan om lärjungemaximum i realskolans högsta klass vid de allmänna läroverken. Vid prövning av frågor om inrättande av parallellavdelningar av årsklass vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna böra liksom hittills motsvarande beräkningsgrunder tillämpas, som gälla i fråga om inrättande av dylika avdelningar vid de allmänna läroverken.

IV. Vissa motionsvis väckta förslag beträffande de allmänna läroverken m. m.

I *motionerna I:30 och II:86* — i vilka hemställts om utredning och förslag angående tjänstgöringstidens omfattning för lärare med hänsyn till att en del av lärarnas tjänstgöringstid skall kunna disponeras för annan tjänstgöring än undervisning och därmed sammanhängande uppgifter — anföres bland annat följande.

Enligt nu gällande bestämmelser ha lärare vid realskolor, kommunala mellanskolor och därmed jämförliga skolor samt vid undervisning i folkskolans klasser 3—8 en maximitjänstgöring av 30 veckotimmar i skolan. För småskollärarinnorna är tjänstgöringen i regel högst 28 veckotimmar, och för lektorer är tjänstgöringen ännu mindre. Efter vederbörligt medgivande kunna lärare i läroverk och liknande skolor utöver den obligatoriska maximitjänstgöringen i skolan åtaga sig annan undervisning med högst 8 timmar per vecka samt lärare i folkskolor med högst 10 timmar per vecka. Sådan extra tjänstgöring, som givetvis i vissa fall kan medföra ett betydande tillskott till vederbörandes ordinarie inkomster, torde för närvarande icke kunna undvaras, då skolorna i större eller mindre utsträckning ha behov av timlärare. Samtidigt måste man dock konstatera, att skolorna kräva allt mera av den fasta lärarpersonalen — icke endast i fråga om effektiv undervisning utan även på grund därav, att skolorna under den senaste tiden fått en hel mängd nya uppgifter. Här kommer i första rummet skolans socialpedagogiska verksamhet. Skolledningarna ha behov av lärarnas medverkan vid anordnandet av allmän barnbespisning, t. ex. vid upptagandet av måltidsavgifter, redovisning av dessa och av ransoneringskuponger, vakttjänstgöring under måltiderna m. m. Skolans utvidgade hälsovård och skolans samarbete med folktandvården kräver i viss mån lärarnas medverkan. Vid en del skolor förekommer utdelning av skor och kläder åt behövande barn. En annan uppgift av betydelse är skolans yrkesvalsrådgivning. Därjämte kommer, att krisförhållandena medfört ökat arbete för lärarna. Skolorna ha en mängd insamlingar och försäljningar för välgörande ändamål. Utrymningsförteckningarna skola ständigt hållas aktuella o. s. v. Den fysiska fostran i skolan med friluftsverksamhet och sport kräver ökade insatser av lärarpersonalen, icke minst vid organisationen därav. Vid större skolor avdelas ibland särskilt intresserade lärare för vissa dylika uppgifter, men vid flertalet skolor måste sådana uppgifter vid sidan av den egentliga undervisningen fördelas på lärarna eller handhas av samtliga lärare gemensamt. Av organisatoriska och framför allt ekonomiska skäl kan man vid de allmänna skolorna icke heller i regel anställa särskild arbetskraft för dessa uppgifter.

Man kan icke komma ifrån att denna i och för sig betydelsefulla verksamhet i många fall inkräktar på undervisningen och att undervisningstid i många fall tages i bruk för verksamhet av här omnämnd art.

Någon gång ifrågasätter man också från lärarhåll, om lärarna ha skyldighet att utöver sin maximitjänstgöringstid fullgöra här omtalade uppgifter, och då dessa frågor icke reglerats genom författningsbestämmelser, har fullgörandet härav i regel förlagts till undervisningstid.

Samhället har också ökade krav på samarbete mellan hemmen och lärarna, och det vore därför betydelsefullt, att någon del av lärarnas tjänstgöringstid kunde reserveras för detta ändamål. I en del skoldistrikt och en del högre skolor ha lärarna en bestämd mottagningstid varje vecka, då föräldrarna kunna träda i förbindelse med lärarna utan att de behöva ha en känsla av att de besvära.

Den moderna undervisningsmateriel, varmed skolorna numera utrustas, kräver också särskild tillsyn och vård. Såvitt kan bedömas, torde skolledningarna icke heller i detta fall lagligen kunna ålägga lärarna att utöver fastställd maximitjänstgöringstid ägna viss tid per vecka åt materielens vård.

Skolans utveckling från 1800-talets undervisningsskola till 1900-talets allsidigt fostrande medborgarskola måste medföra, att lärarnas tjänstgöring måste anpassas efter denna utveckling, därest den icke skall stagnera. Man torde också behöva omlägga lärarnas utbildning så, att den kan fylla den moderna skolans allsidiga krav. Denna fråga bör emellertid upptagas i ett större sammanhang. Vad man nu däremot skulle kunna lösa, är den här ovan berörda frågan om lärarnas tjänstgöringstid, och det torde av vad som ovan anförts vara önskvärt att i nu gällande tjänstetidsbestämmelser snarast möjligt måtte vidtagas sådan ändring, att en viss del av lärarnas tjänstgöringstid skall kunna disponeras för här berörd verksamhet, därest skolledningen finner lärarnas medverkan behöfelig. Huruvida tiden härför skall tagas från den nuvarande tjänstgöringstiden, t. ex. uttagas i form av fyllnadstjänstgöring för lärare med icke full undervisningstid, eller om lärarnas tjänstgöringstid per vecka skall något utökas torde bliva föremål för närmare undersökning.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning infordrat utlåtanden över ifrågavarande motioner från *skolöverstyrelsen*, *statskontoret* och *allmänna lönenämnden*, varav inhämtas i huvudsak följande.

Skolöverstyrelsen: Vid de *allmänna läroverken* äro flertalet av de av motionärerna framförda önskemålen redan beaktade genom för lärarna bindande föreskrifter. Sälunda äro lärarna enligt § 133 i gällande läroverksstadga skyldiga att medverka vid lärjungarnas friluftsverksamhet, förestå institution och i övrigt vårda undervisningsmateriel, öva uppsikt över lärjungarnas arbeten å läroverket samt lämna rektor nödigt biträde vid tillsynen över lärjungarna icke blott under raster och morgonandakt utan även eljest, då sådant kan påfordras. De ha vidare enligt § 135 i samma stadga skyldighet att varje vecka under läsåret på bestämd, i katalogen angiven mottagningstid lämna målsmännen tillfälle att rådgöra om angelägenheter, som angå skolan; till dessa mottagningstider torde i regel även samråd i frågor om lärjungarnas yrkesval kunna förläggas. Genom beslut den 15 juli 1944 har slutligen Kungl. Maj:t förklarat sig vilja framdeles vidtaga de ändringar i läroverksstadgan, som må föranledas av den beslutade rationaliseringen och utbyggnaden av skolhälsovården. De icke alltför omfattande jämkningarna i lärarnas åligganden, som befinnas önskvärda för rationaliseringens genomförande, kunna därvid införas i stadgan i anslutning till ett av överstyrelsen redan överlämnat förslag.

Barnbispning förekommer för närvarande icke i någon större utsträckning vid de allmänna läroverken. Däremot är det vanligt, att ett större eller mindre antal av lärjungarna under frukostrasten uppehålla sig i sko-

lans lokaler och där intaga medförd matsäck. Erfarenheten visar, att tillsynen över lärjungarna i dessa fall kan nöjaktigt ordnas inom ramen för gällande bestämmelser, vilket givetvis underlättats genom lärjungarnas relativt stora mognad. Huruvida jämkningar i gällande bestämmelser skulle bli nödvändiga, om allmänna skolluncher skulle införas, kan ännu icke med någon säkerhet bedömas. Det torde vara till fyllest, om denna fråga upptages till prövning i de framtida sammanhang, där den kan bli aktuell. Formellt hava lärarna redan nu, såsom ovan framhållits, skyldighet att lämna rektor nödigt biträde vid tillsynen över lärjungarna, när helst sådant påfordras.

Enligt överstyrelsens mening begränsas lärarnas åligganden i ovan nämnda avseenden icke genom föreskrifterna i § 133 mom. 2 om lärarnas undervisningsskyldighet. Det där angivna maximum gäller uttryckligen endast antalet undervisningstimmar, icke det totala antalet arbetstimmar.

I några av de av motionärerna nämnda fallen, t. ex. vid uppbörd av avgifter och bidrag av insamlingar, finnes visserligen ingen stadgad skyldighet för lärarna att medverka, men detta torde vara av ringa betydelse, då uppbörden av praktiska skäl framgent liksom hittills i regel endast torde kunna förläggas till den egentliga skoltiden.

Bestämmelserna om lärares tjänstgöringsskyldighet vid kommunal mellanskola och kommunal flickskola ansluta sig till de för lärare vid de allmänna läroverken stadgade. Skyldigheten att i katalogen angivna särskild mottagningstid saknas visserligen i stadgorna för dessa skolor, men då den för de allmänna läroverken gällande planen för katalogerna enligt föreskrift av skolöverstyrelsen i tillämpliga delar skall gälla även för kommunala mellanskolor och kommunala flickskolor, införas sådana uppgifter numera allmänt även i dessa skolors kataloger.

Sammanfattningsvis torde man kunna säga, att behov av den föreslagna utredningen för närvarande icke föreligger för de allmänna läroverkens och de högre kommunala skolornas del.

Beträffande vad som åligger en *folk- och småskollärare* utöver den egentliga undervisningen meddelas i §§ 29 och 44 folkskolestadgan i huvudsak följande bestämmelser. Läraren skall taga aktiv del i den skolhygieniska verksamheten. I sådant hänseende åligger det honom att i samarbete med skolläkare, skolsköterska och målsmän med uppmärksamhet följa lärjungarnas själsliga och kroppsliga utveckling och aktgiva på deras hälsotillstånd, vidtaga åtgärder för bevarande av ungdomens hälsa och särskilt i samband med undervisningen i hälsolära fostra den till sunda levnadsvanor. Då anledning finnes att antaga, att lärjunge på grund av kroppslig sjukdom eller klenhet eller påfallande psykisk särart bör komma under läkar kontroll, åligger det läraren att därom underrätta skolläkaren. Läraren bör sorgfälligt vaka över sina lärjungars seder och uppförande såväl under lärotimmar som under fristunder samt hava tillsyn över att barnen ordentligt begagna undervisningen. För sistnämnda ändamål skall han, i den mån hans övriga tjänsteåligganden och andra förhållanden det medgiva, besöka försumliga barns hem, anteckna försummelser i skolans dagbok och, där så finnes erforderligt, om barns försummelse göra anmälan, på sätt skolans reglemente föreskriver. Läraren bör så mycket som möjligt för barnens uppfostran anlita föräldrarnas medverkan. Honom åligger värden om skolans undervisningsmateriel och övriga inventarier, varöver ordentlig förteckning bör av honom upprättas. Det åligger vidare lärare att enligt av

skolöverstyrelsen fastställt formulär föra dagbok med examenscatalog även som, efter bestämmande av skolrådet, övriga förteckningar, som kunna finnas erforderliga.

Vid bedömandet av föreliggande fråga torde en bestämd skillnad böra göras mellan sådana uppgifter, som på grund av sin karaktär kunna förläggas utanför undervisningstiden, och sådana som måste fullgöras under sådan tid. Till det förra slaget av uppgifter höra exempelvis yrkesrådgivning och tillsyn vid barnbespisning, till det senare slaget måste räknas tillhandahållande av märken och dylikt vid försäljning för välgörande ändamål, anmälningar till tävlingar och åtskilligt annat. Den undervisningstid, som går förlorad genom sistnämnda slag av uppgifter, torde dock, totalt sett, vara ganska ringa. Överstyrelsen har av olika skäl sökt inskränka skolornas befattning med insamlingar och försäljning för välgörande ändamål. I ett den 29 oktober 1943 dagtecknat cirkulär till samtliga skolråd och folkskolestyrelser har överstyrelsen uttalat, att skolbarnens medverkan i insamlings- och försäljningsverksamhet borde inskränkas till sådana fall, där företagets ideella syfte låge i öppen dag. Vid en hela landet omfattande insamling eller försäljning, en s. k. riksinsamling, borde barnen tillåtas medverka endast om det av föreliggande cirkulär eller skrivelser framginge, att överstyrelsen förklarat sig intet hava att erinra däremot. Dock borde barnen utan hinder härav få försälja Majblomman och De blindas blomma. Vid lokalt begränsad insamling eller försäljning, t. ex. i samband med Barnens dag, borde vederbörande skolråd eller folkskolestyrelse besluta, huruvida folkskolans elever finge medverka. Beslut därom borde alltid föregås av överläggning med representanter för lärarkåren. Folkskolans yngre elever borde i regel icke deltaga i ifrågavarande verksamhet, elever å småskolestadiet icke under några förhållanden.

Beträffande tillsynen av undervisningsmateriel torde några nya bestämmelser icke vara erforderliga. I de fall, där tillsynen icke anförtros skollära eller särskilt utsedd lärare, torde lärarnas skyldighet vara klart utsagd i gällande författningar. Anmärkas bör i detta sammanhang, att nedsättning av undervisningsskyldigheten med stöd av föreskrift i 5 § 2 mom. folkskolans avlöningsreglemente stundom beviljats lärare i folkskola på grund av uppgifter som materielförvaltare. Det har i dylika fall gällt större skolanläggningar, där handhavandet av materielen krävt mycket arbete.

Medan vid de högre skolorna de socialpedagogiska uppgifterna ännu icke äro särskilt omfattande, varför gällande bestämmelser torde vara tillräckliga, är förhållandet i detta avseende vid folkskolan i viss mån annorlunda. Här hava dessa uppgifter svällt ut, och i vissa fall möter det också svårigheter att avgöra lärarnas skyldighet att utanför undervisningen ställa sin tid till förfogande. Så är fallet bland annat vid tillsyn av barnbespisning. I större skolor har denna fråga ofta lösts på det sätt, att tillsynen skötes av vaktmästaren vid skolan, medan överinseendet ankommer på överläraren. Vid mindre skolor är det icke möjligt att tillämpa denna anordning. Här behövs i högre grad medverkan av lärarna.

Enligt överstyrelsens mening vore det i vissa fall rimligt, om lärarna kunde få fullgöra viss del av sin fyllnadstjänstgöring genom handhavandet av socialpedagogiska uppgifter. Enligt folkskolans avlöningsreglemente är lärare i folkskola skyldig att tjänstgöra 30 veckotimmar och lärare i småskola 28. Folkskollärare kunna i regel fullgöra hela sin undervisningsskyldighet i den egna läraravdelningen. I vissa fall uppgår dock denna under-

visning enligt timplanen till endast 28 timmar. För småskollärare kunna de 28 timmarna mera sällan tagas ut i den egna undervisningsavdelningen utan en fyllnadstjänstgöring med 2—4 veckotimmar måste i regel fullgöras. Om någon del av fyllnadstjänstgöringen kunde få uttagas för sådana ändamål, som avses i motionerna, skulle i allmänhet tillräcklig hjälp från lärarnas sida kunna erhållas med skolans socialpedagogiska uppgifter.

Överstyrelsen delar motionärernas uppfattning att frågan härom kan behöva upptagas till prövning. Överstyrelsen är emellertid tveksam, huruvida härför erfordras en särskild utredning. Inom 1940 års skolutredning arbetar också en social-pedagogisk delegation. Det synes ligga nära till hands, att nämnda delegation till behandling upptager också i motionerna berörda frågor.

Statskontoret: Vad först angår lärarpersonalen vid de *allmänna läroverken* och med dem jämförliga läroanstalter behandlades sålunda spørsmålet om ämneslärnarnas undervisningsskyldighet såväl i samband med 1937 års löne-reglering som av 1940, 1941 och 1942 års riksdagar. *Medeltjänstgöringstiden* höjdes därvid med sammanlagt en timme per vecka. 1940 års riksdag uttalade (skr. nr 264/1940 sid. 5), bland annat, att förhållanden kunde uppkomma, vilka påkallade längre gående åtgärder med avseende å tjänstgörings-skyldigheten än de sålunda beslutade. Vid sådant förhållande borde det vara öppet för Kungl. Maj:t att ytterligare provisoriskt utsträcka tjänstgörings-skyldigheten, exempelvis i enlighet med ett av statskontoret i ärende avgivet förslag om en ökning av undervisningsskyldigheten för lärarna med en timme per vecka.

Beträffande ifrågavarande spørsmål framhöll sedermera 1941 års riksdag (skr. nr 196/1941), att, så länge dåvarande överskott på lärare bestode, åtgärder i syfte att ytterligare höja ämneslärnarnas undervisningsskyldighet knappast vore att tillråda. I den mån arbetslösheten på detta område avvecklades, komme frågan emellertid i annat läge och torde då böra upptagas till förnyat bedömande.

I en av besparingsberedningen upprättad promemoria (prop. nr 176/1942) anfördes emellertid, att förekomsten av viss arbetslöshet bland läraraspiranterna icke kunde få föranleda till att spørsmålet om lärarnas undervisningsskyldighet ej ånyo upptoges till behandling. Under åberopande av i ärendet verkställd utredning föreslog besparingsberedningen en utökning av lektorernas, adjunkternas och ämneslärarinnornas vid de allmänna läroverken undervisningsskyldighet med i genomsnitt en veckotimme, dock att vid denna öknings genomförande skälig hänsyn skulle tagas till de synpunkter angående arbetslöshet, som tidigare framhållits. Besparingsberedningens förslag, som tillstyrkts av statskontoret, genomfördes dock icke med hänsyn till den alltjämt föreliggande arbetslösheten. Riksdagen (skr. nr 265/1942, sid. 11) framhöll emellertid, att en höjning av den dåvarande tjänstgöringsskyldigheten enligt dess uppfattning icke torde medföra sådana olägenheter, att en åtgärd i dylik riktning i och för sig borde anses utesluten. Arbetslöshetssynpunkten hade emellertid varit utslagsgivande. Ett förnyat övervägande av tjänstgöringsskyldighetens omfattning borde äga rum, sedan det konstaterats, att arbetslösheten bland läroverklärarna reducerats i sådan utsträckning, att hänsyn till denna faktor icke vidare ansåges behöva tagas av statsmakterna vid bedömande av spørsmålet.

Frågan om en generell utsträckning av undervisningsskyldigheten för lärare vid *folk- och småskolor* har jämväl varit föremål för övervägande, bland annat vid 1940 års riksdag (prop. nr 155/1940). Föredragande depar-

tementschefen uttalade därvid, att spørgsmålet för folkskoleväsendets vidkommande i viss mån låge annorlunda till, då folkskolan till skillnad från läroverken vore uppbyggd efter klassläraresystem. Frågan om höjning av lärarens arbetsprestation bleve därför ett undervisningstekniskt och pedagogiskt spørgsmål, icke en anslagsfråga. Ehuru av besparingssskäl åtgärder i sådan riktning syntes befogade, ansåg sig departementschefen icke beredd att på grundval av då föreliggande utredning taga slutlig ställning till spørgsmålet. Vad sålunda anförts lämnades av riksdagen utan erinran (rd. skr. nr 216/1940). Sedan förnyad utredning i ämnet framlagts, förordade statskontoret för sin del en utsträckning av tjänstgöringsskyldigheten för folkskollärarna med 2 veckotimmar. Spørgsmålet förelades ånyo riksdagen, varvid föredragande departementschefen (prop. 176/1941) bland annat anförde, att samma skäl, som talade mot en höjning av undervisningsskyldigheten för läroverkslärarna d. v. s. en skärpning av arbetslösheten, visserligen icke kunde anföras mot en dylik åtgärd beträffande lärare vid folkskoleväsendet. En faktisk utökning av tjänstgöringsskyldigheten hade dock redan inträtt på grund av de åtgärder för inräkning i denna skyldighet av slöjd- och timlärartjänstgöring, som vidtagits. Innan närmare erfarenhet vunnits rörande verkningarna av dessa åtgärder, ansåg han sig icke böra framställa förslag om en allmän utökning av tjänstgöringsskyldigheten för folk- och småskollärare. Riksdagen (skr. nr 283/1941, sid. 9) anslöt sig till den av departementschefen sålunda hävdade uppfattningen.

Av skilda anledningar har sålunda någon ytterligare utökning av undervisningsskyldigheten för ovannämnda lärarkategorier icke ansetts böra komma till stånd. Storleken av den lärarna åvilande arbetsbördan syntes emellertid icke i och för sig lägga hinder i vägen för vidtagande av en dylik åtgärd.

Vad angår den i föreliggande motioner berörda verksamheten av företrädesvis socialpedagogisk karaktär, som kommit att åvila lärarna, får statskontoret understryka angelägenheten av att dessa arbetsuppgifter icke tillätas inkräkta på undervisningen utan fullgöras å annan tid än lektionstimmarna. Vid avvägningen av lärarnas arbetsprestationer har emellertid redan hänsyn tagits därtill, att läraren normalt i större eller mindre utsträckning tages i ansåk för förberedelse- och annat arbete av olika slag utom lektionstimmarna. Såsom vid skilda tillfällen framhållits (jfr prop. 176/1942, sid. 10) uppskattade lärarlönekommittén på sin tid omfattningen av detta arbete för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken till i genomsnitt tre timmar för läsdag. Det må anmärkas, att besparingsberedningen i sin tidigare nämnda promemoria i detta hänseende bland annat anført, att den begränsning av lärarens undervisning, som med hänsyn till nyssnämnda förhållande och vissa andra omständigheter genomförts, vore avsevärd. Adjunkten hade exempelvis maximalt 30 veckotimmars undervisning mot tjänstemannens minimum av 42 timmars tjänstgöring i veckan. Även vid fastställandet av folk- och småskollärarnas tjänstgöringstid har hänsyn tagits till de allmänna uppgifter, exempelvis den sociala omvårdnaden av eleverna, vilka såsom regel åvila lärarna (jfr 1936 års lärarlönesakkunnigas betänkande, SOU 1936: 48, sid. 34).

Såsom tidigare framhållits, har en utsträckning av undervisningsskyldigheten utöver den nu fastställda av olika skäl icke genomförts, ehuru en sådan åtgärd i och för sig icke ansetts oskäligen. Enligt statskontorets mening synes vid sådant förhållande de i motionerna närmare angivna uppgifterna böra av lärarna bestridas utan minskning av dem i övrigt åvilande arbetsåligganden. Någon nedsättning av undervisningsskyldigheten torde sålunda icke böra ifrågakomma. Vid sådant förhållande anser statskontoret icke heller någon

särskild utredning av hithörande frågor i enlighet med motionärernas hemställen påkallad.

Beträffande lärarpersonalen vid de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter bör det ankomma på vederbörande rektor att med hänsyn till i varje särskilt fall föreliggande omständigheter fördela de arbetsuppgifter, om vilka nu är fråga, på sådant sätt, att en rättvis avvägning av de olika lärarnas totala arbetsbörda uppnås. Motsvarande fördelning torde i fråga om folkskoleväsendet böra verkställas av vederbörande skolstyrelse.

Statskontoret får fördenskull föreslå, att föreliggande motioner icke måtte föranleda annan åtgärd än ett uttalande från riksdagens sida, att hinder icke bör möta för Kungl. Maj:t att i vederbörande stadgor och övriga författningar, som därav beröras, vidtaga de ändringar, som kunna befinnas påkallade för reglerande av hithörande spörsmål på sätt ovan föreslagits.

Allmänna lönenämnden: De i motionerna omförmälda särskilda arbetsuppgifterna fullgöras, enligt vad lönenämnden inhämtat, inom vissa skoldistrikt, exempelvis Stockholms, till en del av särskilt anställd expeditionspersonal. I allmänhet torde emellertid vederbörande lärare ha att själva fullgöra ifrågasvarande uppgifter. Såvitt lönenämnden har sig bekant, har någon olägenhet för det egentliga undervisningsarbetet icke härav uppkommit. Enligt lönenämndens mening är med hänsyn härtill knappast något att vinna med den av motionärerna föreslagna utredningen. Lönenämnden anser sig därför böra avstyrka åtgärd i det med motionerna avsedda syftet.

Till stöd för yrkandet i *motionerna I: 82* och *II: 262*, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående statsbidrag till vissa kommuner för uppförande av undervisningslokaler till samrealskolor m. m., har anförts bland annat följande.

Sedan länge ha de städer, som varit säten för realskolor eller allmänna läroverk, varit förpliktade att förse dessa skolor med undervisningslokaler och möbelutrustning ävensom bostad åt rektor eller ersättning därför. Ursprungligen voro dessa högre skolor nästan enbart rekryterade med lärjungar från läroverksstaden, varför kravet på denna att bekosta undervisningslokaler var fullt berättigat. Alltjämt finnas realskolor och läroverk, vilkas lärjungeklientel nästan helt härrör från läroverkssamhället. Med lika stor rätt som tidigare kan därför det kravet ställas på sådana läroverkskommuner, att de ställa undervisningslokaler till där förlagda läroverks förfogande, då det måste anses såsom en värdefull förmån att ha tillgång till en realskola eller ett högre allmänt läroverk inom den egna kommunen.

Under de senaste trettio åren har emellertid läroverksorganisationen svällt ut oerhört. Det är ej längre uteslutande vissa städer, som äga förmånen av högre skolor för allmän medborgerlig bildning. Ett stort antal köpingar samt landskommuner med däri belägna municipalsamhällen ha upprättat högre folkskolor och kommunala mellanskolor, till vilka de visserligen erhållit statsbidrag men för vilka de måst offra förhållandevis mångdubbelt mera än en läroverkskommun behövt göra för sin statliga skola.

I medvetande om det orättvisa i detta förhållande beslöt fördenskull 1927 års riksdag att förvandla 54 kommunala mellanskolor till statliga samrealskolor och genom beslut av 1944 års riksdag skola de kommunala mellanskolorna nästan undantagslöst övertagas av staten och alltså bli statliga realskolor. Såsom villkor för statsövertagande av en skola har alltjämt det gamla kravet uppställts, att vederbörande kommun skall förklara sig beredd att till-

handahålla dels tjänliga undervisningslokaler åt skolan jämte möbelutrustning, dels bostad åt skolans rektor eller ersättning därför. Därigenom ha alltså de skilda läroverkskommunerna formellt jämställts, varför det kunde synas, som om full rättvisa skipats.

Dock finnas flera kommunala mellanskolor och samrealskolor, som skilja sig från det stora flertalet i vissa avseenden, varigenom nyssnämnda krav bli i viss mån orättvisa och högst betungande.

Om vid en mellanskola (realskola) det övervägande antalet lärjungar härstamma från andra kommuner än den, inom vilken skolan är belägen, kan det ifrågasättas om det är rättvist, att skolkommunen ensam skall tillhandahålla skollokaler, även om den visserligen har den största nyttan av skolan. Att erhålla ekonomiskt understöd från de kommuner, från vilka lärjungar sändas till en dylik skola, har visat sig ogörligt. Likaså torde vara otänkbart att intressera landstingen för en dylik fråga. Då återstår intet annat än att rikta blickarna mot staten för att erhålla en ekonomisk utjämning.

Viktigare än sistnämnda synpunkt är emellertid skolkommunens ekonomiska bärkraft.

För flertalet kommuner med mellanskolor (realskolor) torde uppförande och underhåll av skollokaler vara en överkomlig ekonomisk prestation. Men för en mindre kommun med ett blygsamt skatteunderlag och därför sannolikt också med ständig skattetunga blir uppgiften att uppföra och underhålla undervisningslokaler för en realskola ett allvarligt problem.

Då den inom folkskoleväsendet kommunerna åvilande byggnadsskyldigheten blev för betungande för kommunerna, befanns det nödvändigt att genom statens mellankomst lätta kommunernas ekonomiska tryck av denna anledning (kungl. kung. 6 mars 1936, SFS 45/1936).

Vad som 1936 ansågs generellt behövt för att lätta kommunernas utgiftsbörda för anskaffande av lokaler, som äro erforderliga för folkskolor, det är för närvarande nödvändigt för vissa kommuner med mellanskolor (realskolor). De bestämmelser, som gälla för erhållande av statsbidrag till uppförande och underhåll av lokaler för folkskolorna, torde kunna tjäna till vägledning även i här förevarande angelägenhet.

Även om det kunde synas viktigt, att samtliga läroverkskommuner komme i åtnjutande av statsbidrag för ifrågavarande ändamål såsom förhållandet är inom folkskoleväsendet, torde det för närvarande vara nödvändigt att inskränka sig till allenast de kommuner, som äro i största behov därav.

I *motionerna I: 156 och II: 404* angående social kuratorsverksamhet vid läroverk och därmed jämförliga skolor anföres i huvudsak följande.

Vid folkskolorna har samhället sedan länge genom olika sociala åtgärder sökt bereda eleverna bättre förhållanden under skoltiden, än hemmen av egen kraft förmått. Stora ansträngningar ha sålunda gjorts att för barn på folkskolestadiet uppnå så gynnsamma yttre betingelser som möjligt under deras skolgång.

Det samhällsstöd, som på folkskolestadiet sålunda står till elevernas och hemmens förfogande, har emellertid i stort sett ingen motsvarighet vid läroverk och andra skolor för högre undervisning. Nedsättning av eller befrielse från terminsavgiften och skolläkarnas hälsoövervakning är i stort sett allt, som står till buds. Hemmen och eleverna få lösa problemen på egen hand. Den naturliga följden har blivit att elevernas sociala och ekonomiska miljö i lika stor utsträckning som deras intellektuella förutsättningar blivit utslagsgivande för urvalet av dem, som gått till den högre undervisningen. Det är

också uppenbart, att för två elever med samma förutsättningar studieresultatet blivit högst olika, beroende på hemmens anda och resurser.

Det största intresse tilldrar sig ur dessa synpunkter den försöksverksamhet, som vid högre allmänna läroverket för gossar på Norrmalm i Stockholm bedrivits av Norra latins föräldraförening sedan vårterminen år 1943. Föreningen ville göra en insats genom att bringa stöd och hjälp i olika former åt sådana lärjungar, för vilkas hem barnens skolgång beredde svårigheter. I denna verksamhet visade det sig emellertid svårt att nå just de elever och hem, som bäst voro i behov av hjälp. Erfarenheterna visade nämligen, att såväl elever som föräldrar kände en viss obenägenhet att göra hänvändelser till skolans rektor eller lärare i andra frågor än dem, som ägde direkt samband med själva undervisningen.

Norra latins föräldraförening ansåg därför att det för organiserandet av en social hjälpverksamhet i läroverket var oundgängligt att ha tillgång till en särskild social kurator. Denne skulle ha till uppgift att mottaga hänvändelser från föräldrar och elever i olika spörsmål och över huvud kartlägga elevernas sociala problem, över vilka man hittills haft endast ringa överblick. Från vårterminen år 1943 anställdes därför en social kurator på försök. Hans arbetsuppgifter ha kommit att omfatta yrkesvägledning, arbetsförmedling, uppfostringsfrågor (vilka kunna bli särskilt svårlösta för storstadsungdom i pubertetsåldern), frågor rörande fritidssysselsättningar (ett av den stora ungdomsfrågans viktigaste avsnitt), förmedling av extralektioner, direkt socialhjälp, hänvisning till sommarkolonier samt en stor mängd praktiska frågor av den mest skiftande art.

Erfarenheterna av denna försöksverksamhet ge vid handen att ett verkligt behov vid läroverket fylles av den sociale kuratorn. Härför talar såväl det stora antalet fall som arten av de fall, som förekommit inom kuratorns verksamhet.

Det synes oss vara av stor betydelse att detta initiativ, som sålunda inlett med gott resultat, kan fortsättas och förverkligas vid alla skolor, varest behov därav föreligger. Särskilt i samband med åtgärder för att möjliggöra studier även för barn från mindre bemedlade hem och hem på landsbygden är det nödvändigt, att de skolor, vid vilka studierna skola bedrivas, ha till sitt förfogande en person, som kan ge råd och stöd åt de elever, som ha svårigheter att få den rätta studiemiljön i hemmet eller icke vistas i sitt hem. Tidigare kunde ju elever från landsbygden, som för studier vid läroverk inackorderats i stad, i stor utsträckning få en mera personlig omvårdnad i god miljö, men numera har ju detta alltmera försvunnit och ersatts av ett operonligt pensionatsystem med huvudsaklig eller kanske enda uppgift att bereda tak över huvudet och mat åt inackorderingarna. I dylika fall skulle en social kurator kunna utgöra en god ersättning för den förlorade hemmiljön.

Det torde vara för tidigt att uttala sig om hur en dylik verksamhet slutgiltigt bör utformas. Men de erfarenheter, som erfordras för en god lösning, torde redan till stor del föreligga i den ovannämnda verksamheten vid Norra latin, vilken också visat, att ett faktiskt behov därav finnes. Det synes oss därför vara nödvändigt, att frågan om social kuratorsverksamhet vid de högre skolorna över huvud blir föremål för skyndsamt utredning. Redan nu är tillströmningen till dessa läroanstalter stark. Åtgärder att bereda även barn från mindre bemedlade hem möjlighet till högre studier måste komma att ytterligare öka elevernas antal. Detta elevmaterial utgör i många avseenden en elit av

landets ungdom, för vars skolning samhället nedlägger mycket stora kostnader. Genom skolornas och klassernas storlek ha rektorer och lärare mycket små möjligheter att på annat sätt än genom den direkta undervisningen sörja för elevernas utveckling. Både ur samhällets och elevernas egen synpunkt är det av största vikt att de många problem av social, ekonomisk och personlig natur, som ofta uppkomma för denna betydelsefulla ungdomskategori, bli föremål för en sådan individuell behandling att varje elev föres fram till bästa möjliga resultat inte blott i studierna utan också i sin personliga utveckling. Det ter bland annat naturligt att med den här skisserade verksamheten också förbinda den allt betydelsefullare yrkesvägledningen, vilken kunde komma att vila på ett fast underlag av personliga erfarenheter, om vägledaren under ett flertal år haft tillfälle att följa individens utveckling och kunnat på olika sätt vara behjälplig genom att anvisa lämpliga förberedelser för kommande yrkesverksamhet.

Utskottet.

Såsom av skolöverstyrelsens yttrande över motionerna I: 30 och II: 86 framgår synes något behov av den i motionerna föreslagna utredningen icke föreligga för de allmänna läroverkens och de högre kommunala skolornas del. Vad åter angår folk- och småskollärare anser överstyrelsen det i vissa fall rimligt, om lärarna kunde få fullgöra viss del av sin fyllnadstjänstgöring genom handhavandet av socialpedagogiska uppgifter. Utskottet anser i likhet med skolöverstyrelsen, att frågan härom bör upptagas till närmare omprövning, och får, i anslutning till vad överstyrelsen anfört, framhålla, att utskottet förutsätter, att ifrågavarande spörsmål göres till föremål för undersökning inom skolutredningens socialpedagogiska delegation. Med vad sålunda anförts torde ovannämnda motioner få anses besvarade.

Vad beträffar motionerna I: 82 och II: 262 vill utskottet framhålla, att den begärda utredningen tager sikte på åtgärder, åsyftande ett brytande av den hittills tillämpade principen i fråga om kommunernas skyldigheter att bestrida kostnaderna för uppförande och inredning av undervisningslokaler för vissa högre läroanstalter. Det i motionerna angivna spörsmålet står även i nära samband med skatteutjämningsproblemet. Med hänsyn till att de i motionerna berörda frågorna äro ur såväl ekonomiska som principiella synpunkter av betydande räckvidd, finner utskottet sig icke berett att på yrkande av enskilda motionärer tillstyrka, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning i motionernas syfte. Utskottet avstyrker alltså bifall till motionerna I: 82 och II: 262.

Vidkommande slutligen det i motionerna I: 156 och II: 404 framställda yrkandet får utskottet understryka betydelsen av att frågan om social kuratorsverksamhet vid läroverk och därmed jämförliga läroanstalter göres till föremål för en ingående omprövning. Utskottet har emellertid under hand inhämtat, att detta spörsmål för närvarande behandlas av skolutredningens socialpedagogiska delegation. På grund härav saknas enligt utskottets mening anledning för riksdagen att i enlighet med vad i motionerna hemställts hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i ämnet. Utskottet får alltså avstyrka bifall till ifrågavarande motioner I: 156 och II: 404.

V. Hemställan.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404,

1. besluta, att samrealskolan i Sollefteå skall från och med budgetåret 1945/46 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt utbyggas till högre allmänt läroverk, omfattande, förutom nu befintlig realskollinje, en 4-årig latin- och en 3-årig reallinje, under förutsättning att nämnda stad åtager sig att ej mindre tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostad åt erforderlig vaktmästarpersonal än även bevilja ett engångsanslag av minst 5 000 kronor till komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket;

2. besluta upprättande successivt från och med budgetåret 1945/46 av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skolande för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtaga sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att ersättning åt lärarkandidater under provårstjänstgöring skall utgå enligt av departementschefen i propositionen nr 232 förordade grunder;

4. godkänna följande personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

Personalförteckning.

Befattning.	Lönegrad.
<i>Tjänstemän å ordinarie stat.</i>	
22 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp I	E 13
19 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp II	E 12
24 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp III	E 11

Befattning.	Lönegrad.
3 rektorer vid realskolor, avlöningsgrupp I . . .	E 9
25 » » » » » . . .	II . . . E 8
30 » » » » » . . .	III . . . E 7
39 » » » » » . . .	IV . . . E 6
460 lektorer	A 27
<i>Ann.</i> Av dessa lektorstjänster må endast 456 uppehållas.	
1 336 adjunkter	A 23
<i>Ann.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 316.	
277 ämneslärarinnor	A 21
<i>Ann.</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 277.	
116 lärare i teckning	A 20
88 » » musik	A 20
104 » » gymnastik med lek och idrott	A 20
4 övningsskollärare	A 20
31 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16
84 vaktmästare	A 7
62 »	A 6
17 »	A 5

Tjänstemän å övergångsstat.

33 adjunkter	A 22
<i>Ann.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1 316.	
9 ämneslärarinnor	A 22
<i>Ann.</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 277.	
1 lärare i teckning	A 21
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 18

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än den 20:e.

320 adjunkter Eo 21;

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1945/46, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida be-

fattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämnesläraresbefattning;

6. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1945/46:

A v l ö n i n g s s t a t .

U t g i f t e r :

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän,			
<i>förslagsvis</i>	kronor	21 926 000	
2. Arvoden och särskilda ersättningar,			
bestämda av Kungl. Maj:t:			
a) Arvoden åt kvinnliga sakkunniga	kronor	450	
b) Arvoden åt tillsynslärare	»	9 450	
c) Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor	»	1 200	
d) Arvoden åt skolläkare m. m., <i>förslagsvis</i>	»	248 000	
e) Arvoden åt bibliotekarier	»	96 900	
f) Arvoden åt biträden på rektorsexpeditionerna	»	129 000	
g) Särskilda arvoden vid provårsläroverk	»	173 500	
h) Särskilda arvoden vid statens aftonskola	»	5 600	
i) Arvode åt biträdande föreståndarinna	»	1 200	
j) Personlig lönefyllnad åt vissa rektorer	»	11 500	» 676 800
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	»	6 461 000	
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»	4 184 800	
	Summa kronor	33 248 600	

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stockholms stad	kronor 15 000	
2. Av kommuner och lärare erlagda hyresersättningar och hyror	» 274 000	
3. Avkastning av donationer från kronan m. m.	» 37 600	
4. Av vaktmästare erlagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse	» 120 000	
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarpersonalens avlöning	» 480 000	kronor 926 600
		<u>Nettoutgift kronor 32 322 000;</u>

7. bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranledas av den fortsatta ombildningen av kommunala mellanskolor till samskolor;

8. till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 32 322 000 kronor;

9. till *Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 290 000 kronor;

10. till *Psykologisk-pedagogiska institutet* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 85 500 kronor;

11. besluta, att de för budgetåret 1944/45 gällande provisoriska avlöningsbestämmelserna för övningslärare vid de högre kommunala skolorna skola äga tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

12. medgiva, att för budgetåret 1944/45 gällande grunder för provisorisk avlöningsförstärkning och provisoriskt dyrortstillägg åt vissa övningslärare vid nämnda skolor skola äga tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

13. till *Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala flickskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 200 000 kronor;

14. till *Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 830 000 kronor;

15. till *Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 700 000 kronor;

16. besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1944/45 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skola äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

17. besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1945/46 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen förordat;

18. till *Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 634 100 kronor;

19. besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skall äga tillämpning jämväl för budgetåret 1945/46;

20. till *Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 398 100 kronor;

därav 30 000 kronor skola användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1945/46 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidrager med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag och i punkten 137 av 1944 års åttonde huvudtitel;

21. till *Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 55 800 kronor;

B. att motionerna I: 332 samt I: 30 och II: 86 må anses besvarade med vad utskottet här ovan anført.

Stockholm den 15 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Sven Larsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Gustaf Karlsson, Carlström, Gillström, Emil Petersson, Johan Eric Ericson* och *Gustav Emil Andersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Bergström, Mårtensson, Stazäng, Wallentheim, Viklund, Lindholm, Onsjö, Sefve, Hoppe, Boman* i Kieryd, *Petterson* i Degerfors och *Johansson* i Mysinge.

Reservationer:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Carlström, Stazäng, Sefve* och *Hoppe*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande (s. 12) under rubriken »2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk» bort hava följande lydelse:

»I likhet med departementschefen har utskottet funnit de föreslagna organisationsändringarna vid omförmälda läroverk väl motiverade och ägnade att för dessa läroverks del medföra vissa pedagogiska fördelar samtidigt som härigenom möjligheter beredes ungdomen att vid övergång till gymnasiet välja mellan olika linjer. Utskottet vill även framhålla, att dessa förändringar enligt utskottets mening icke synas vara av den art, att ett genomförande av desamma kan anses föregripa de förslag till gymnasiets blivande organisation, som skolutredningen väntas komma att framlägga. Utskottet tillstyrker alltså bifall till Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande förslag;»

dels att utskottets yttrande (s. 25) under rubriken »III. Anslagsberäkningar. 1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar. a) Besparingsåtgärder» bort hava följande lydelse:

»Utskottet biträder — — — provisoriska besparingsåtgärder.

Kungl. Maj:t har icke funnit sig böra för nästa budgetår förorda ett upphävande av ifrågavarande restriktioner. Enligt utskottets mening äro de pedagogiska olägenheterna av det höga lärjungeantalet i realskolans avslutningsklass så betydande, att utskottet i anledning av motionen I: 332 anser sig böra tillstyrka, att från och med budgetåret 1945/46 lärjungemaximum i realskolans högsta klass vid de allmänna läroverken ånyo fastställas till 30. Samma skäl tala för en motsvarande sänkning av maximiantalet i högsta klassen i de kommunala mellanskolorna och praktiska mellanskolorna. För de kommunala flickskolornas del synas med hänsyn till att avgången från dessa skolor icke äger rum genom avläggande av realexamen icke samma skäl föreligga för en omedelbar återgång till de före budgetåret 1940/41 gällande förhållandena. Beträffande slopandet av besparingsåtgärderna i nu förevarande avseende för sistnämnda skolors vidkommande ävensom i fråga om

upphävandet av nuvarande restriktioner för uppdelning av klassavdelning vid nybörjarundervisning i språk förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag framlägger förslag i ämnet. Med hänsyn till den ståndpunkt utskottet sålunda intagit torde dels de i avlöningsstaten för de allmänna läroverken upptagna anslagsposterna till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal och till rörligt tillägg böra ökas med respektive 140 000 kronor och 21 000 kronor, dels anslaget till bidrag till kommunala mellanskolor böra ökas med 20 000 kronor, dels ock anslaget till bidrag till praktiska mellanskolor böra höjas med 22 000 kronor;»

dels att utskottets yttrande (s. 32) under rubriken »c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel» bort hava följande lydelse:

»På grund — — — 27 000 kronor.

Vidare bör anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal till följd av utskottets ställningstagande till frågan om lärjungemaximum i realskolans högsta klass ökas med 140 000 kronor.

Anslagsposten bör alltså uppföras med (6 399 000 — 11 000 + 35 000 + 27 000 + 140 000 =) 6 590 000 kronor.

Emot departementschefens beräkningar av övriga här förevarande anslagsposter har utskottet icke funnit anledning till annan erinran än att anslagsposten till rörligt tillägg med anledning av utskottets förslag om sänkning av lärjungemaximum i realskolans högsta klass torde böra ökas med 21 000 kronor till (4 184 800 + 21 000 =) 4 205 800 kronor;»

dels att utskottets yttrande (s. 36) under rubriken »3. Förslagsanslagen till bidrag till kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och praktiska mellanskolor» bort hava följande lydelse:

»Utskottet har icke funnit anledning till annan erinran mot Kungl. Maj:ts här ifrågavarande förslag än att anslagen till bidrag till kommunala mellanskolor och till praktiska mellanskolor böra — på grund av den ståndpunkt utskottet i det föregående intagit till frågan om en sänkning till 30 av maximiantalet elever i nyssnämnda skolformers högsta klass — ökas med respektive 20 000 kronor och 22 000 kronor;»

dels ock att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 332 samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404,

1. besluta, att — — — av biblioteket;

2. besluta följande ändringar i gymnasiorganisationen att genomföras successivt från och med budgetåret 1945/46, nämligen *dels* upprättande av en 4-årig reallinje i stället för en

av de befintliga 3-åriga vid vart och ett av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverket i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, dels ock upprättande av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skolande för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtaga sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att — — — eller ämneslärarinnebefattning;

6. godkänna följande — — — budgetåret 1945/46;

A v l ö n i n g s s t a t .

U t g i f t e r :

3.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	kronor 6 590 000
4.	Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	» 4 205 800
		Summa kronor 33 398 600

S ä r s k i l d a u p p b ö r d s m e d e l :

Nettoutgift kronor 32 472 000;

7. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — till samrealskolor;

8. till *Allmänna läroverken*: *Avlöningar* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 32 472 000 kronor;

9. till *Arvoden* — — — 5 200 000 kronor;

14. till *Kommunala läroverk*: *Bidrag till kommunala mellanskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 850 000 kronor;

15. till *Kommunala läroverk*: *Bidrag till praktiska mellanskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 722 000 kronor;

16. besluta, att — — — 55 800 kronor;

B. att motionerna I: 30 och II: 86 må anses besvarade med vad utskottet här ovan anført;»

2) av herrar *Mannerskantz, Gustav Emil Andersson, Onsjö, Boman* i Kie-ryd och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande (s. 12) under rubriken »2. Utbyte av gymnasielinjer vid vissa läroverk» bort hava den lydelse, som angives i den under 1) av herrar *Johan Bernhard Johansson* m. fl. avgivna reservationen;

dels att utskottets yttrande (s. 32) under rubriken »c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel» bort hava följande lydelse:

»På grund — — — 27 000 kronor.

Anslagsposten bör alltså uppföras med (6 399 000 — 11 000 + 35 000 + + 27 000 =) 6 450 000 kronor.

Emot departementschefens beräkningar av övriga här förevarande anslagsposter har utskottet icke funnit något att erinra;»

dels ock att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 156 och II: 404,

1. besluta, att — — — av biblioteket;

2. besluta följande ändringar i gymnasieorganisationen att genomföras successivt från och med budgetåret 1945/46, nämligen *dels* upprättande av en 4-årig reallinje i stället för en av de befintliga 3-åriga vid vart och ett av högre allmänna läroverken i Borås, Falun, Gävle, Halmstad, högre allmänna läroverket för gossar i Hälsingborg, högre allmänna läroverken i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Kristinehamn, Norrköping, Västerås, Växjö och karolinska högre allmänna läroverket i Örebro, *dels ock* upprättande av en 3-årig reallinje i stället för en av de befintliga 4-åriga vid katedralskolan i Lund och högre allmänna läroverket i Motala; skollande för ifrågavarande organisationsändringar gälla, att vederbörande kommuner åtaga sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för respektive läroverk erforderlig vaktmästarpersonal;

3. besluta, att — — — eller ämnesläroarinnebefattning;

6. godkänna följande — — — budgetåret 1945/46:

A vlöningsstat.

Utgifter:

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	kronor	6 450 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	4 184 800
		<hr/>
	Summa kronor	33 237 600

Särskilda uppbördsmedel:

Nettoutgift kronor 32 311 000;

7. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — till samrealskolor;

8. till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 32 311 000 kronor;

9. till *Arvoden* — — — 55 800 kronor;

B. att motionerna — — — ovan anförts;»

3) av herrar *Oscar Olsson, Gillström, Emil Petersson, Johan Eric Ericson* och *Wallentheim*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande (s. 25) under rubriken »III. Anslagsberäkningar. 1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar. a) Besparingsåtgärder» bort hava den lydelse, som anges i den under 1) av herrar *Johan Bernhard Johansson* m. fl. avgivna reservationen;

dels att utskottets yttrande (s. 32) under rubriken »c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Rörligt tillägg. Särskilda uppbördsmedel» bort hava följande lydelse:

»På grund — — — 11 000 kronor.

Vidare bör anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal till följd av utskottets ställningstagande till frågan om lärjungemaximum i realskolans högsta klass ökas med 140 000 kronor.

Anslagsposten bör alltså uppföras med (6 399 000 — 11 000 + 35 000 + 27 000 + 11 000 + 140 000 =) 6 601 000 kronor.

Emot departementschefens beräkningar av övriga här förevarande anslagsposter har utskottet icke funnit anledning till annan erinran än att anslagsposten till rörligt tillägg med anledning av utskottets förslag om sänkning av lärjungemaximum i realskolans högsta klass torde böra ökas med 21 000 kronor till (4 184 800 + 21 000 =) 4 205 800 kronor;»

dels att utskottets yttrande (s. 36) under rubriken »3. Förslagsanslagen till bidrag till kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och praktiska mel-

lanskolor» bort hava den lydelse, som angives i den under 1) av herrar Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen;

dels ock att utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 332 samt med bifall till motionerna I: 322 och II: 501 ävensom med avslag å motionerna II: 384, II: 231, I: 81 och II: 159, I: 82 och II: 262 samt I: 82 och II: 404,

1. besluta, att — — — eller ämneslärarinnebefattning;

6. godkänna följande — — — budgetåret 1945/46:

A v l ö n i n g s s t a t .

Utgifter:

3.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	kronor 6 601 000
4.	Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	» 4 205 800
		Summa kronor 34 409 600

Särskilda uppbördsmedel:

Nettoutgift kronor 32 483 000;

7. bemyndiga Kungl. Maj:t — — — till samrealskolor;

8. till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 32 483 000 kronor;

9. till *Arvoden* — — — 5 200 000 kronor;

14. till *Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 850 000 kronor;

15. till *Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 722 000 kronor;

16. besluta, att — — — 55 800 kronor;

B. att motionerna I: 30 och II: 86 må anses besvarade med vad utskottet här ovan anfört.»
